

Žanr horora u hrvatskoj beletristici i filmu nakon 1950.

Koić, Bruno

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Departement of Culturology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:156:199392>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, svibanj 2018.

Bruno Koić

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

ŽANR HORORA U HRVATSKOJ BELETRISTICI I FILMU
NAKON 1950.

Bruno Koić

Osijek, svibanj 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERAU OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

TEMA: Žanr horora u hrvatskoj beletristici i filmu nakon 1950.

PRISTUPNIK: Bruno Koić

TEKST ZADATKA:

Tema ovog rada jest prikupljanje, opisivanje i pobliže upoznavanje s hrvatskom beletristikom te dugometražnim i kratkometražnim filmovima iz žanra horora, objavljenima nakon 1950. godine.

Osijek, svibanj 2018.

Mentor:

Doc. dr. sc. Vladimir Rismondo

Predsjednik Odbora za završne i
diplomske ispite:

Izv. prof. dr. sc. Ivo Džinić

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU		
DIPLOMSKI RAD		
Znanstveno područje: Humanističke znanosti		
Znanstveno polje: Interdisciplinarne humanističke znanosti		
Znanstvena grana: -		
Prilog:		Izrađeno:
		Priljeno:
Mj:	Broj priloga:	Mentor: Doc. dr. sc. Vladimir Rismondo
Pristupnik: Bruno Koić		

Sažetak

Ovaj rad, pod naslovom *Žanr horora u hrvatskoj beletristici i filmu nakon 1950.*, opisuje i obrađuje te analizira prisutnost žanra horora u hrvatskoj umjetnosti, točnije u beletristici, kratkim pričama, dugometražnim i kratkometražnim filmovima nastalima nakon 1950. godine. Rad također sadrži jedinstveni katalog hrvatske horor beletristike i filma strave, čiji se sadržaj do sada nije prikupljao na jednome mjestu.

Ključne riječi: horor, hrvatska horor beletristika, hrvatski horor film, žanr

Abstract

This paper, entitled *Horror genre in Croatian belles lettres and film after 1950.*, depicts and analyzes the presence of horror genre in Croatian art, more precisely in belles lettres, short stories, feature and short films created after 1950. The paper also contains a unique catalogue of the Croatian horror belles lettres and horror film, which content has not been collected in one place so far.

Keywords: horror, Croatian horror belles lettres, Croatian horror film, genre

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ŽANR HORORA OPĆENITO	2
2.1. Podžanrovi horora	3
2.2. (Ne)privlačnost horor žanra	5
3. HRVATSKA HOROR BELETRISTIKA	7
3.1. Kriminalistički i psihološki horor romani	8
3.2. Vampiri i vukodlaci.....	12
3.3. Živi mrtvaci i duhovi.....	15
3.4. Zbirke priča	17
3.5. Horor romani za djecu.....	23
4. HRVATSKI FILM STRAVE.....	25
4.1. Od Tanhofera do modernih filmskih ostvarenja	26
4.1.1. Krsto Papić - <i>Izbavitelj</i> i <i>Infekcija</i>	40
4.2. Kratkometražni filmovi.....	42
5. DOMAĆI INTERNETSKI IZVORI ZA RAZVOJ HOROR FILMA	47
6. KATALOG HRVATSKE HOROR BELETRISTIKE I FILMOVA STRAVE	51
7. ZAKLJUČAK	55
8. LITERATURA.....	56
9. PRILOZI.....	58
9.1. Intervju: Kristijan Milić i Mislav Pasini	58
9.2. Korišteni video materijali.....	60
9.3. Popis slika	61

1. UVOD

Diplomski rad predstaviti će i opisati bazu hrvatske horor beletristike i hrvatskih kratkometražnih i dugometražnih filmova strave, kao i internetske stranice, blogove i forume koji se aktivno bave tematikom navedenog žanra.

Žanr horora specifičan je umjetnički žanr koji na našem području nije toliko zastupljen u autorskom smislu, koliko je zastupljen interes za djelima stranih književnika i filmaša. U ovom ćemo radu objasniti pojam horora kao književnog (filmskog) žanra, a u narednim poglavljima referirat ćemo se na stanje žanra u Republici Hrvatskoj te na koji su način, primjerice, tradicionalna vjerovanja, narodne predaje, Domovinski rat, aktualna sociopolitička zbivanja, znanstvena fantastika, noćne more i pojam straha općenito utjecali na naše književnike i redatelje u kreiranju vlastitog žanrovskog ostvarenja. Katalog hrvatske horor beletristike i filmova nastojat će približiti kvantitetu, kvalitetu i raznolikost sadržaja, koji se proteže od kraja pedesetih godina prošlog stoljeća pa sve do današnjice, prolazeći kroz veliku većinu podžanrova horor tematike.

Isto tako, tematika ovog rada jedinstvene je namjene te dosad nije postojao katalog hrvatskih umjetničkih djela iz žanra horora na jednome mjestu. Također, ne postoji znanstvena ili stručna literatura koja progovara o problematici nedostatka navedenog žanra u hrvatskoj umjetnosti, stoga je potrebno naglasiti kako su poglavlja vezana za beletristiku i film gotovo u potpunosti napisana vlastitim riječima koje su temeljene na vlastitim izvorima prema kojima se izrađivao analitički aparat, osim u paragrafima gdje je naznačeno drugačije.

Za potrebe propitkivanja problematike nedostatka žanra u Hrvatskoj općenito kontaktirali smo umjetnike iz područja književnosti i filma - književnika Mislava Pasinija te redatelja Kristijana Milića.

Cilja rada jest pripomoći čitateljskoj i filmskoj publici pronaći adekvatnu hrvatsku žanrovsku beletristiku i filmove, a isto tako, poentirati i ukazati na manjkavost kvantitete žanrovskih djela i njegovih autora.

2. ŽANR HORORA OPĆENITO

Horor kao žanr predstavlja fikciju čiji je smisao kreirati strah, odbojnost, napetost i užas kod publike. Definicija pojma naglašava reakciju uzrokovanu užasom, koji proizlazi iz stare francuske riječi *horreur* i latinskog izraza *horror* (drhtanje od hladnoće ili straha). Često su glavne prijetnje i antagonisti u horor fikciji zapravo metafora za veće ili dublje strahove društva općenito. Horor se može nositi sa svjetovnim ili nadnaravnim, s fantastičnim ili normalnim. Horor fikcija ne mora biti puna duhova, demona i utvara koje će se probuditi tijekom noći. Njen osnovni cilj jest izazvati emocionalnu reakciju koja uključuje aspekt straha ili odbojnosti.

U svojoj horor antologiji *Prime Evil (Veliko Zlo)* iz 1988. godine, gdje su okupljeni poznati žanrovski autori poput Stephena Kinga, Clivea Barkera, Petera Strauba i drugih, urednik Douglas E. Winter osporava definiranje horora isključivo kroz prizmu žanra, navodeći: "Horor nije žanr, kao što je žanr misterije, znanstvena fantastika ili western. Horor nije samo neka vrsta fikcije, stvoren da bude marginaliziran na posebnim policama u knjižnicama ili knjižarama. Horor je emocija, možda najdublja i najstarija u ljudskoj svijesti."

Jedno od temeljnih obilježja žanra strave jest da izazove reakciju: emocionalnu, psihološku i fizičku. Najpoznatiji citat američkog pisca Howarda Phillipsa Lovecrafta (1927) iz njegovog slavnog eseja *Supernatural Horror In Literature* (Nadnaravni horor u književnosti) govori: "Najstariji i najjači osjećaj čovječanstva je strah, a najstarija i najjača vrsta straha je strah od nepoznatog."

Horor nas podsjeća da svijet nije uvijek siguran kao što se čini, vježbajući naše mentalne mišiće podsjeća nas da zadržimo malo zdravog opreza. Horor nas čini prvenstveno živima, a osim toga, horor fikcija jedna je od rijetkih medija u kojima čitatelji traže oblik umjetnosti koji ih prisiljava da se upute u upoznavanje nepoznatog, suočavajući se s idejama i slikama koje bi inače mogli zanemariti i izazivati predrasude svih vrsta (Sheppard, 2004).

Horor je raznoliki žanr kojega je teško definirati samo s jednom definicijom. Najtočnija bi bila ona koja definira užas i strah kroz svaku od kategorija žanra i njegovih

podvrsta. Kako navodi Viktória Prohászková (2012), bugarsko-francuski filozof i povjesničar Tzvetan Todorov razlikuje tri oblika horora kao žanra: nevjerojatan, čudesan i fantastičan.

1. Nevjerojatan - kraj priče sadrži elemente nadnaravnoga, događaji koji se čine nestvarni ili nemogući, ili događaji koji slijede zakone racionalnoga, ali su nevjerojatni, uznemirujući, šokantni ili neočekivani.

2. Čudesan - naizgled iracionalni i neshvatljivi fenomeni mogu biti objašnjeni jedino prihvaćanjem drugog sloja realnosti - nadnaravnog tijekom priče. Kako bismo objasnili nerazumljive fenomene, moramo prihvatiti nove zakone prirode. Filmovi s vampirima, vukodlacima, živim mrtvacima, demonima i slično predstavljaju ovu kategoriju.

3. Fantastičan - fantastičan horor ne pruža nam jasna objašnjenja iracionalnoga; nudi nam nekoliko alternativa. Čitatelj/gledatelj odlučuje hoće li objasniti određeni fenomen kao postojanje paranormalnoga, ili kao halucinaciju glavnog protagonista. Fantastičan horor izaziva sumnje i oklijevanja između prirodne i natprirodne alternative, koja se može (ili ne mora) podijeliti s likom (Prohászková, 2012).

2.1. Podžanrovi horora

Gledano na raspodjelu horor žanra po njegovim podžanrovskim karakteristikama, primjećujemo kako je, sudeći po svojoj kvantitativnosti, prilično diferencijalan. Iako postoje različite podjele podžanrova, gledano na film i na beletristiku, izdvojit ćemo podjelu Viktórije Prohászkové (2012) koja tematiku strave i užasa dijeli na:

1. Ruralni horor - nije povezan samo s određenim mjestima, kao što su selo ili zemlja. To je horor koji se nalazi na mjestima daleko od civilizacije, koja također uključuje lokalnu legendu, mit ili praznovjerje. Horor filmovi koji dočaravaju ruralni horor su *Hills Have Eyes* (*Brda imaju oči*, 1977.), *The Texas Chain Saw Massacre* (*Teksaški masakr motornom pilom*, 1974.), *The Evil Dead* (*Zla Smrt*, 1981.) ili *Deliverance* (*Oslobođenje*, 1972.).

2. Kozmički horor - podrazumijeva elemente znanstvene fantastike, prikazuje emocije pri otkrivanju nepoznatog i suočavanja s drugom stvarnošću. Najpoznatiji primjer podžanra svakako su djela H.P. Lovecrafta.

3. Apokaliptični horor - bavi se krajem svijeta uzrokovanim raznoraznim, neprirodnim događajima, reprezentiran je u djelima Stephena Kinga, Richarda Mathesona ili Roberta McGammona.

4. Kriminalistički horor - sastoji se od elemenata kriminalističke/detektivske priče s elementima strave i užasa. Ova kategorija uključuje filmove poput *Resurrection (Uskrsnuće, 1999.)*, *Se7en (Sedam, 1995.)*, *Tenebre (Tama, 1982.)*, ili književna djela autora poput Roberta Lawrenceca Stinea.

5. Erotski horor - kombinira seksualne i senzualne elemente s tonom horora, koji se razvija i kulminira u segmentima radnje. Ovaj podžanr najviše bi se mogao povezati s arhetipom vampirizma i vampirske tematike, a neki od predstavnika bili bi Wrath James White, Lucy Taylor, Clive Barker, Anne Rice i Michael Garrett.

6. Okultni horor - usredotočuje se na egzorcizam, dolazak antikrista ili đavola, tajne kultove, mističnost, prokletstva i širok raspon takozvanih okultnih znanosti. *The Exorcist (Egzorcist, 1973.)*, *Omen (Predskazanje, 1976.)*, *The Amityville Horror (Amityville Horor, 1979.)* ili *Final Destination (Posljednje odredište, 2000.)* samo su neki od brojnih naslova o okultnom.

7. Psihološki horor - bazira se na strahu i anksioznosti glavnog protagonista, njegovog osjećaja krivnje i nestabilnog stanja uma. Kroz razvoj radnje izaziva pojačanu napetost i uznemirujuću atmosferu, a primjere nalazimo u filmovima kao što su *The Blair Witch Project (Projekt: Vještica iz Blaira, 1999.)*, *American Psycho (Američki Psiho, 2000.)*, *Silence of the Lambs (Kad jaganjci utihnu, 1991.)*, *Ringu (Krug, 1998.)* ili *The Possession (Opsjednutost, 1981.)*.

8. Suralni horor - cilj surealnog horora nije samo ispričati užasnu priču, nego i stvoriti uznemirenost pomoću groteske, bizarnosti, morbidnosti i fantastičnog. Primjeri su radovi Davida Lyncha ili Davida Cronenberga, filmovi *Jacob's Ladder (Jakobova ljestvica, 1990.)* ili *Angel Heart (Anđeosko srce, 1987.)*.

9. Visceralni horor - najšokantniji od svih podžanrova horora. Pun je krvi, brutalnosti i nasilnih prikaza. Prikazuje najužasnije i najperverznije forme ubojstava, mučenja i sakaćenja ljudskog tijela. Najpoznatiji predstavnici žanra su *Cannibal Holocaust (Holokaust kanibala, 1980.)*, *Saw (Slagalica strave, 2004.)*, *Hostel (2005.)* ili radovi Jacka Ketchuma (Proházková, 2012.).

2.2. (Ne)privlačnost horor žanra

Horor je jedan od najparadoksalnijih žanrova, privlači sljedbenike s elementima koji su općenito smatrani odvratnima i odbojnim. Ljudi u svakodnevnom životu pokušavaju izbjeći nasilje, krv, opasnost i stvari koje izazivaju strah. Međutim, često se odluču doprijeti do samog straha iz horor produkcije koja je puna navedenih čimbenika. Zašto je onda horor žanr toliko popularan?

Moć pojedinih horor djela, pojedinih podžanrova i ciklusa može, zbog međusobnih interakcija njihovih unutarnjih struktura, njihovog konteksta proizvodnje i prijema, privući publiku jer promiče "kozmičko strahopoštovanje", jer podiže psihoseksualne represije, jer prelazi kulturološka određenja, ili zato što potvrđuje *status-quo* za konzervativnu publiku. To što navedeni izvori privlačnosti ne budu uvijek na raspolaganju u cijelosti, ne pokazuje da oni možda neće biti relevantni za objašnjenje privlačnosti pojedinih horor djela, određenog podžanra ili ciklusa. Ipak, horor radovi ne mogu se shvatiti u potpunosti odbojnim ili u potpunosti privlačnim. Očigledni paradoks ne može jednostavno biti zanemaren, tretirajući žanr kao da ne sudjeluje u neobičnoj mješavini privlačnosti i odbojnosti (Carrol, 1990.).

Postoje brojne individualne privlačnosti prema žanru, neki je vide u prikazu raznih čudovišta, koji predstavljaju deformaciju stvarnosti i koji imaju nadljudske moći i vještine. Horor se često smatra oblikom izražavanja neslaganja s političkom i društvenom situacijom te tjeskobom nastalom ugnjetavanjem i tiranijom. Svaki obožavatelj horora ima vlastite razloge za potragom elemenata koji su puni zastrašujućih motiva. Primjerice, neki žele doživjeti nešto što im nije dopušteno u stvarnom životu; neki žele graditi svoj karakter i toleranciju na strah zbog suočavanja s ozbiljnim životnim problemima; neki preispituju svoj karakter.

Što se konkretno filmova tiče, prema navodu Viktórie Proházkove (2012), Deirdre Johnston prikazuje mogućnost razlikovanja u četiri motivacijske grupe, koje stimuliraju gledatelja da gleda horor filmove:

1. Gledanje radi krvi - ovaj pristup odražava znatiželju za fizičkim nasiljem i osvetom. Gledatelj je zainteresiran za način na koje žrtve umiru, uživa vidjeti ono što (ne) zaslužuju. Karakterizira ga niska razina empatije, snižena razina straha i povećana želja za osvetom.

2. Gledanje radi uzbuđenja - gledatelj je zainteresiran za emocije napetosti i uzbuđenja izazvanih horor filmom. Čežnja za avanturom i visoka razina empatije tipične su značajke ove grupe.

3. Samostalno gledanje - to su neovisni gledatelji koji odaberu određenu ulogu koja pretpostavlja njihovo preispitivanje vlastite hrabrosti i odrasle dobi.

4. Gledanje zbog problema - gledatelj gleda horor jer se osjeća loše, jer ga obuzimaju negativne emocije, ili pokušava izbjeći probleme svakodnevnog života. Traži uzbuđenje u patnji drugih i često se identificira sa žrtvom te na taj način otkriva svoju nemoć (Prohászková, 2012.).

Međutim, ne uživaju svi u horor fikciji, a izglednost za traženjem zastrašujuće zabave čini se da je veća u adolescenciji. Razlike u osobnosti također igraju značajnu ulogu. Ipak, svatko od nas voli dobro ispričanu priču, stoga je važno upamtiti da je horor fikcija samo: fikcija.

Horor priča lako se može smjestiti među bilo koji broj ne-strašnih priča i likova i baš kao što neki ljudi vole začiniti svoje meso s *chillijem*, neki ljudi svoje fikcije vole ljute. Čini se da je ljudska ljubav prema sigurnim uzbuđenjima prirodan instinkt, način vježbe za potrebu postojanja ili način proširenja i produbljivanja emocionalnih života (Clasen, 2010).

3. HRVATSKA HOROR BELETRISTIKA

Žanr horora u hrvatskoj beletristici možda ne broji veliku količinu autora i znatnu bibliografiju od razdoblja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije do današnjice, no intenzivnije se razdoblje izdavanja žanrovske horor beletristike pojavljuje početkom 21. stoljeća, odnosno nekoliko godina nakon neovisnosti Republike Hrvatske 1992. godine. Prije nego krenemo u predstavljanje i opisivanje horor djela hrvatskih autora, izdvojit ćemo šest elemenata koje mora sadržavati kvalitetna horor priča.

Prema C. M. Humphriesu (2012), postoji šest elemenata uvjerljive i kvalitetne horor priče:

1. Strah – daleko najbitniji element horor priče, najčešće antagonist neke priče simbolizira ili manifestira strah protagonista, kreirajući na taj način više borbe i neizvjesnosti unutar radnje. Strahovi koje protagonist posjeduje nerijetko se znaju odraziti i na sporedne likove te ih na taj način umiješati u stvaranje zapleta.
2. Iznenadenje – elementi iznenađenja najbitniji su za implementiranje straha u priču. Kod svakog čitatelja elementi iznenađenja variraju te su različiti, budući da se vizualiziranje napisanog i značaj određenih događaja unutar radnje drugačije manifestiraju od čitatelja do čitatelja.
3. Neizvjesnost – iznenađenja u mnogim horor pričama dolaze nakon određene pojave i određenog trajanja neizvjesnosti. U književnosti, intenzitet neizvjesnosti najčešće se dobiva opisivanjem protivničkog, neprijateljskog okruženja i njegovih karakteristika.
4. Misterija – što je više neodgovorenih pitanja tijekom gradnje priče, to će horor priča biti učinkovitija. Također, dobra je stvar čitatelju pojašnjavati radnju do jednog trenutka, nakon čega treba ostaviti prostora za apsolutne nepoznanice, što ga tjera na daljnje istraživanje radnje.
5. Otkrivanje – prema engleskom *spoiler*, slično je nagovještaju, no najbolje se koristi pri izlaganju temeljne radnje ili pri poticanju incidenta u fabuli. Otkrivanja također mogu stvoriti diverziju na stvarne događaje i tako ostaviti čitatelja u neizvjesnosti, stvarajući mu potpuno novu premisu o narednim događajima.

6. Lažni suparnik i/ili saveznik – čitatelja je najbolje zaintrigirati promjenama u karakteristikama likova, kada se shvati da nisu svi ono što se na početku činilo da jesu. Sadržavati lažnog suparnika često zapetljava radnju koja u čitatelju stvara dodatni interes, a za autora predstavlja pozitivnu stvar, ukoliko želi da razvoj i nastavak priče dobiju dodatni poticaj. Lažni saveznik kontrast je lažnom suparniku, no znatno je kompleksnija njegova izgradnja, budući da lažni saveznik predstavlja veliku izdaju te značajnu povezanost s protagonistom priče, primjerice najbolji prijatelj ili srodna duša (Humphries, 2012).

Za razliku od hrvatskih filmova strave koje smo opisivali kronološki prema godinama izlaska, hrvatsku beletristiku podijelili smo u kategorije prema podžanrovima horora, budući da postoje određeni autori koji su svoja djela objavljivali s razmacima od nekoliko godina, a ta djela konstantno su se vremenski presijecala djelima ostalih autora. Radi konzistentnosti rada, beletristiku smo podijelili na kriminalističke i psihološke horor romane, vampire i vukodlake, žive mrtvace i duhove te naposljetku zbirke priča i horor romane za djecu i mlade.

3.1. Kriminalistički i psihološki horor romani

Jedan prilično neobičan, izrazito kompleksan i nepredvidljiv horor roman objavio je 2002. godine opatijski književnik, novinar i kulturolog Ernie Gigante Dešković pod nazivom *Creatio*. Koncipiran kao zbirka dvaju romana – *Pandora* i *Prisutnost*, *Creatio* je u potpunosti djelo tematike strave i užasa, no nije jednostavno odrediti točan podžanr; autor kombinira elemente povijesnog i znanstvenog horora, s nerijetkim uplivima filozofskih misli i lamentacija te pojave nadnaravnog. Opsežne radnje dviju priča sadrže mnoge mračne i kaotične dijelove koji prikazuju „zlo“ kao univerzalno poimanje tjeskobe, straha, psiholoških nestabilnosti i (samo)destruktivnih akcija kroz sva razdoblja civilizacije kakvu znamo. *Pandora* je naziv prve priče, a ujedno i fiktivne slike nizozemskog slikara Hieronimusa Boscha, koji je naslika degutantnim „priborom“. Bosch u ovoj priči predstavlja lika koji sve zlo u ljudima i ono demonsko može unaprijed prepoznati te svoje vizije pretače u svoje slike, a jedna od njih, Pandora, odgovorna je za sve zločine koji su počinjeni od strane njenih vlasnika kroz naredna stoljeća. Slika predstavlja medij putem kojega se prenosi zlo, zbog kojega svi budući vlasnici slike dobivaju (ili samo oslobađaju) svoje unutarnje demone te krenu prenositi smrt. Druga priča, *Prisutnost*, za razliku od prve ne koristi opipljiv predmet kao katalizator zla, već je riječ o utjecajnom demonu koji uglavnom obitava u ljudskoj svijesti. Kao i u prvoj priči, zlo se retrogradno prenosi kroz mnoge događaje, kroz više

stoljeća i kroz više mjesta radnje te se manifestira na ljude i njihova djela. Mnogo metafora, simbolika i alegorije možemo osjetiti čitajući obje priče, mnogo dijelova romana otvorenih za dugotrajnu diskusiju, bilo u svjetovnom ili u filozofskom kontekstu (Dešković, 2002.).

Ernie Gigante Dešković godinu dana poslije objavljuje svoj drugi horor roman pod nazivom *Posrnuli*. Nakon horora povijesne tematike, Dešković predstavlja stravu i užas u granama medicine, konkretnije u rubnim područjima eksperimentalne medicine, gdje mladi student nakon završetka studija pokušava prevariti smrt tražeći način kako da onaj trenutak pred smrt nekog bića u potpunosti istraži, oduži ga te nanovo povрати život. Potaknut smrću svoje djevojke, prikuplja svo potrebno znanje i zapošljava se kod oca u klinici, okuplja tim suradnika voljnih činiti eksperimente te zajedno kreću u neizvjesne i visoko rizične pothvate. Opsjednutost postaje sve veća, eksperimenti prelaze sa životinja na ljude, a metode kojima se koriste kako bi si međusobno nakratko oduzimali i potom vraćali živote na kraju završavaju fatalnim ishodom. Ovo je roman koji je, tematski gledano, pravi moderan prikaz starih gotičkih romana, s prvotnom asocijacijom na najpoznatiji, engleske spisateljice Mary Shelley – *Frankenstein*. Fabula priče nosi snažnu poruku i pouku, dok nam autor sugestivnim metodama pripovijedanja nameće strah, neizvjesnost i napetost upravo u trenucima eksperimentiranja i kasnijim, nasilnijim i morbidnijim segmentima priče (Dešković, 2003.).

Književnik i prevoditelj Luka Posarić objavio je roman 2002. godine pod nazivom *Kosac*. *Kosac* je žanrovski gledano horor roman i jedan od manje poznatih, a gledano na atmosferu, jedan od reprezentativnijih romana strave i užasa. Uvod u priču započinje s mladićima koji imaju novonastali garažni bend, u gradskom kvartu u kojemu svaki stanovnik manje-više poznaje jedan drugog, a koji ubrzo saznaju da se u neposrednom susjedstvu dogodilo misteriozno ubojstvo djevojčice. Policija pokazuje svoju nesposobnost "tapkanjem u mraku", dok mladići također pokušavaju rasvijetliti događaje i otkriti ubojicu, budući da je jedan od njih vidio neobičnu pojavu kako bježi s balkona sobe u kojoj je djevojčica ubijena. Manjak dokaza i alibija za obranu policiji daju naslutiti da su mladići umiješani u ubojstvo, no igrom mačke i miša te konstantne potjere uviđa se kako se za ubojstvo ne može okriviti ništa ljudsko ili ovom svijetu poznato. Roman u određenim dijelovima fabule uspijeva napraviti koliziju humora i užasa, akcije i usporene dinamike te stvarnog i nadnaravnog. Riječ je o prilično nepredvidljivoj priči ispunjenoj jednostavnim stilom pisanja i s dostatnom količinom horor elemenata koji stvaraju adekvatnu, ponekad i napetu atmosferu (Posarić, 2002.).

Žanrovski pisac Mislav Pasini svoj je prvi roman objavio 2004. godine, naslovljen *Blackout*. Radnja je smještena u nekoć mirnom američkom gradiću u kojemu se počinju događati okrutna i jeziva ubojstva, gdje je glavni lik priče, detektiv Michael Sinner, prilično nemoćan u otkrivanju identiteta ubojice. U pomoć pristiže jedna novinarka, FBI, obavještajne snage te čak i vojska, a kako rješavanje slučaja napreduje, mnoge mračne stvari otkrivaju se i po pitanju ubojice i po pitanju protagonista. Kako je navedeno u službenom opisu knjige, autoru je kao inspiracija poslužio film *Halloween (Noć vještica, 1978.)* američkog redatelja Johna Carpentera, a i sam antagonist tog kulturnog filma, Michael Myers, pojavljuje se na naslovnici izdanja. Pasini se u ovom trileru dotiče kriminalističkih elemenata provedenih kroz mnoge odlike žanra horora: mnoštvo krvi, detaljno opisane scene nasilja te brojna brutalna ubojstva (Pasini, 2004.).

Mislav Pasini 2008. godine objavljuje roman *Sumrak razbijenog uma*, godinu dana poslije zbirke priča *Mrtva straža*. Riječ je o trileru s naglaskom na povremene izražene uplive žanra horora, također i s brojnim motivima kriminalističkog romana. Mark Morrison žanrovski je pisac koji, nakon velikog uspjeha svog prvog horor romana *Napad u krvi*, bude pozvan u gradić Elmore od strane inspektora Erica Dolana, kako bi pomogao riješiti misterij oko ubojstava potencijalnoga serijskog ubojice. Situacija se komplicira nakon što drugi Markov roman bude greškom izdavača objavljen polovično, a ubojica bude pronađen mrtav među svojim posljednjim žrtvama: događaji se kreću međusobno ispreplivati te se Markovo novo djelo kreće indirektno povezivati s narednim ubojstvima. Mislav Pasini napisao je još jedan triler koji, kao i prvi roman *Blackout*, sadrži nerijetke elemente strave i užasa opisivanjem u pronalascima žrtava i prizorima ubojstava, kao i u postepenoj gradnji napete atmosfere i jezivog ozračja tijekom razotkrivanja misterije oko ubojičinog identiteta (Pasini, 2008.).

Štorka i *Durgina kuća* nazivi su dvaju objavljenih romana spisateljice Jelene Hrvoj. Jelena Hrvoj svoj je žanrovski smjer otprilike odredila već prema tematikama navedenih djela, koji može insinuirati na sličnost motiva i u njenim neobjavljenim pričama, no s otvorenom mogućnošću i na raznolikost budućih izdanja, a svoj je debitantski roman *Štorka* objavila 2014. godine te je isti doživio svoje drugo izdanje 2017. godine. Riječ je o psihološkom trileru koji sadrži pojedine primjese žanra horora, no ne u tako izraženom obliku. *Štorka* je seoska legenda, svojevrсна babaroga koja u romanu Jelene Hrvoj poprima drugačiji oblik: glas zloduha koji se manifestira u umu djevojke Ere koja boluje od shizofrenije. Mističnost priče postaje dinamičnija i još neizvjesnija kada Era sugestivnim nagovorima

Štorke krene u ubilački pohod pedofila, silovatelja i ubojica, gdje i sama postane dio posljednje navedenih. Radnja je opisana u dva vremenska perioda, a široka karakterizacija likova te konceptualnost sadržaja omogućili su nastavak priče pod nazivom *Štorca Manifest*, romana objavljenog 2017. godine (Hrvoj, 2014.).

Slika 1: Naslovnice romana 'Štorca' (2014.), 'Durgina kuća' (2016.) i 'Štorca Manifest' (2017.) autorice Jelene Hrvoj

Durgina kuća drugi je roman Jelene Hrvoj objavljen 2016. godine. Za razliku od prvog romana *Štorca*, *Durgina kuća* psihološki je triler-horor koji u punom većem obimu sadrži elemente strave i užasa. Bilianet Jense, Piksela Omnia i Kaliope Zana tri su djevojčice čiji razvoj pratimo kroz tri različita vremenska perioda sve do njihove zrele dobi, koje se međusobno povezuju i stvaraju sestrinstvo s fatalnim ishodom, nakon što počine okrutan zločin. Vršnjačka manipulativnost jedna je od temeljnih problematika radnje, čiji je ishod vidljiv dvadeset godina poslije stvaranjem grižnje savjesti. Hrvoj se u razvoju radnje ponovno koristi motivima tamnih strana ljudskog uma, moralno neprihvatljivim djelima likova kroz kompleksno kreiranu fabulu, gdje su obilježja žanra horora vidljiva u neistraženim, nedokučivim dijelovima ljudske svijesti o kojima se u svakodnevnoj komunikaciji nevoljko progovara (Hrvoj, 2016.).

3.2. Vampiri i vukodlaci

Sanja Petriška, nagrađivana požeška književnica koja se predstavlja pod pseudonimom Viktoria Faust, gledamo li na količinu objavljenih žanrovskih priča, romana i publicistike s temama okultnog i fiktivnog, najaktivnija je i najplodonosnija autorica horor žanra u Hrvatskoj. Prije desetak i više godina književna kritika prozvala ju je "kraljicom hrvatskih horor romana", iako je, praktički gledano, zasad jedini ženski autor s tolikom količinom napisanih horor romana, kratkih priča i publicistike bliske žanru. Njezin uspon u pisanju horor žanra započeo je s istovremeno njenim najpoznatijim djelom pod nazivom *U anđeoskom liku zvijeri* objavljenim 2000. godine u izdanju Zagrebačke naklade.

Tematika vampira i vukodlaka nalazila se u marginama hrvatske beletristike, no roman *U anđeoskom liku zvijeri*, koji je istovremeno i prvi dio serijala o Sedmorki, odnosno *Sage o vampiru*, koju Faust i dalje piše (serijal još sadrži djela *Neizgovorena priča*, *Anđeo na mome grobu*, *Simonovi grimoari* te neobjavljena *Posljednja molitva za đavola*), izvukao je podžanr vampira iz potpune anonimnosti prema dobivanju adekvatnog prostora među hrvatskim čitateljstvom i književnom javnošću. Kako je maloprije navedeno, roman je prvi dio serijala o vampirima kao ključnim likovima, s izraženim primjesama mistike i ljubavno-erotskih elemenata (Milanović, 2016.). Radnja je inicijalno smještena u Hrvatskoj, točnije u Požegi za vrijeme Domovinskoga rata, gdje mlada slikarica spletom okolnosti upoznaje vampira s kojim će ući u vampirski svijet, upoznati i ostale vampire te proživljavati brojna neugodna i neočekivana iskustva puna nasilja, seksualnog naboja i avanturističkih trenutaka tijekom cijele priče (Faust, 2000.). Novela *Anđeo na mome grobu* pojavljuje se 2003. godine, djelo koje svojevrsno opisuje predradnju *U anđeoskom liku zvijeri*, s naglašenim podnaslovom *Prvi Intermezzo*. Kratko je to djelo koje također služi i kao međuradnja, odnosno poveznica između navedenog romana i djela iz 2005. godine. *Neizgovorena priča*, nastavak je fabule i drugi roman o Viktoriji i Damianu, gdje se ovoga puta upuštaju u borbu s drevnim zlom koje ne potječe s ovoga svijeta. *Neizgovorena priča* proširila je elemente horor žanra i na druga fiktivno-mitska čudovišta, makar je fokus radnje i dalje naglašen vampirskim motivima, a opsežna, kompleksna i mistična radnja nastavila se širiti i dalje, s nešto većom pauzom između objavljivanja nastavka priče i fokusiranjem autorice na djela druge tematike istoga žanra te srodnoga žanra znanstvene fantastike (Faust, 2005.). *Simonovi grimoari* naziv je *Drugog Intermezza* objavljenog 2016. godine, čija se radnja bazira na dječaku Simonu koji je po vrsti i svojoj sudbini u direktnoj povezanosti s Damianom (Faust, 2016.).

Slika 2: Naslovnice romana Viktorije Faust - 'U anđeoskom liku zvijeri' (2000.), 'Anđeo na mome grobu' (2003.), 'Neizgovorena priča' (2005.) i 'Simonovi grimoari' (2016.)

Osim Viktorije Faust i ponekim zbirkama priča više autora, tematike vampira ozbiljno se prihvatio i pisac i prevoditelj Boris Perić sa svojim djelom *Vampir* iz 2006. godine. Ovaj kompleksni roman spoj je kriminalistike, fantastike i horora, povijesnih i znanstvenih obilježja, ljubavnih segmenata i socijalne problematike, s naglaskom na rukopis koji može biti referenca na brojne svjetske vampirske romane napisane s različitim pristupima: onima gotske atmosfere ili ispunjenima modernijim, nerijetko akcijskim motivima. Isto tako, fabula kroz ključan motiv upliće i Istru kao mjesto radnje te mitsku istarsku priču iz naselja Kringe, o prvom europskom vampiru Juri Grandu, no početak i druga prizma radnje događa se u Zagrebu oko pripovjedača priče pisane u ich-formi, Zlatka Wagnera. Zlatko je urednik jedne nakladničke kuće koji ima opsesiju prema vampirizmu te kojemu se spletom okolnosti događaju nesretna uplitanja u gorku istinu postojanja krvožednih bića. Ovu avanturističku i šarolikom radnjom bogatu priču dodatno popunjavaju i sugestivne, no često i otvorene kritike današnjeg društva i socio-političke situacije u državi, zbog kojih se poimanje Perićevih vampira mogu shvaćati dvojako: kao fizičke vampire, žedne krvi, znanstveno dokazanim bio-medicinskim poremećajima i kao psihičke vampire, one koji u ljudskoj svakodnevici redovito ispijaju energiju stvarajući psihološki teret. Perić koristi pregršt znanih horor elemenata s izraženim vampirskim motivima i obilježjima priče o svijetu vampira, uz mnogo povijesnih, putopisnih ili kriminalističkih opisa koji priči daju određenu višedimenzionalnost (Perić, 2006.).

Riječki književnik Zoran Krušvar 2007. godine objavljuje roman *Izvršitelji nauma Gospodnjeg*. Ono što razlikuje ovaj roman od svih tadašnjih jest njegovo multimedijско praćenje, gdje je autor pokrenuo virtualnu kampanju, obraćajući se internetskoj publici da svojim pjesmama, spotovima, ilustracijama i digitalnim radovima tematiziraju radnju romana.

Pojedine pjesme objavljene su zajedno s knjigom na posebnom CD-u koji krije službeni *soundtrack* romana, sastavljen od neafirmiranih bendova te amaterskih videospotova. Radnja počinje u 2. stoljeću prije Krista te prepričava povijest borbi između dobra i zla do modernog doba kroz različite, ali zanimljivo povezane priče. Okosnica priče krije se u drevnom artefaktu u obliku rogate maske izvanzemaljskog porijekla te u svećeničko-viteškom redu Izvršitelji Nauma Gospodnjeg, odlučnih u borbi protiv sila zla, koje u ovom slučaju predstavljaju većinski krvožedni vampiri, ali i vještice. *Izvršitelji nauma Gospodnjeg* prošao je kroz vrlo dobru marketinšku operaciju. Osim što je zanimljivo najavljan i realiziran, roman se može promatrati kao sugestivna fantastika s elementima horora, uz podosta humora, ironiziranja i karikiranja stvarnosti te ga se može čitati na dvije razine: fiktivnoj s fokusom na temeljnu radnju i psihološkoj razini, gledano na ljudska preispitivanja, problematiku fanatizma, vjerskog ekstremizma i psihičkim previranjima pojedinca. Zanimljivost je da se priča održava na području Rijeke i Istre, a također, brojne karakteristike horor žanra možemo primijetiti u mračnim likovima, njihovim postupcima te u opisivanjima radnje koja nerijetko povlači paralele sa stvarnošću (Krušvar, 2007.).

Hrvatska beletristika, za razliku od skromne, ali ipak postojane zbirke romana vampirske tematike, gotovo nimalo ne može istaknuti romane o vukodlacima, barem ne pod okriljem horor žanra. Viktoria Faust, nakon nekoliko godina pisanja vampirske tematike, pravi pauzu i 2005. godine objavljuje prvi tematski roman o svijetu vukodlaka pod nazivom *Smrtno uplašen*. Radnja se odvija u Samoboru, gdje pratimo nekoliko likova: policajku Gabrijelu, njezinog dečka Edija, samozatajnog Valentina, njegovu prijateljicu te misterioznog pomagača kako se suočavaju s neobjašnjivim ubojstvima, povezujući ih s bićem koje se metamorfozom tijekom punog mjeseca pretvara u vukodlaka. Horor elementi veoma su izraženi u stilu opisivanja nasilnih prizora i stvaranju mračne i turobne atmosfere, a strukturalno ga možemo podijeliti na tri elementa: horor, psihologiju i kriminalistiku. Brojne krvave i morbidne scene, opisivanja ubojstava te klanja i kanibalizma popraćeni su psihološkim značajkama djela, gdje se preispituju traume iz djetinjstva, pozadinske priče te strah i spoznaju koju vukodlak ima prije i tijekom svojih transformacija (Faust, 2005.).

3.3. Živi mrtvaci i duhovi

Tek se 2010. godine pojavljuju horor romani bazirani na živim mrtvacima, odnosno zombijima - *Kriza - hrvatski horor* autora Marka Mihalineca i Velimira Grgića te *Točka dezorijentacije* književnika Mislava Pasinija.

Velimir Grgić i Marko Mihalinec koautori su romana s motivima filma *Kriza - hrvatski horor*, priče koja se bazira na pojavi zombija u hrvatskoj metropoli ispričanoj iz više situacija i uglova. Neidentificiran virus počinje se širiti ulicama Zagreba, prouzročivši masakr i pokolj među građanima, budući da svi zaraženi postaju željni ljudskog mesa. U radnju su, osim policije i vojske, uključeni ljudi s hrvatske estrade (Mišo Kovač, Jacques Houdek, Edo Maajka, Indira, Maja Šuput...), Hrvatski vojni invalidi Domovinskog rata, mafija, studentska populacija te pojedini likovi koji na različite načine doživljavaju kaotičnu situaciju. Ovaj crnohumorni horor roman specifičan je, osim po brojnim pop-kulturnim referencama, i po tome što je multimedijalan. Naime, uz samu priču autori u dodatcima pružaju i nacrtane skice likova, oružja, izgleda zombija i druge ilustracije, komentare redatelja Kristijana Milića i Dalibora Matanića, a također je komponirana i glazba snimljena na CD-u, namijenjena za radnju romana, za koju je zaslužan Karlo Stojčević (Mihalinec; Grgić, 2010.).

Slika 3: Naslovnice romana 'Krizi - hrvatski horor' (2010.), 'Točka dezorijentacije' (2010.) i 'Zombie.hr' (2013.)

Već spomenuti roman Mislava Pasinija, *Točka dezorijentacije*, izašao je na jesen 2010. godine. To je ujedno i četvrti roman splitskog književnika, poznatog po žanrovskim romanima pretežno horor i znanstvenofantastične tematike. Roman *Točka dezorijentacije*

radnju smješta u Split i bližnje otoke, a riječ je o detektivu Viktoru Salasu kojemu vlasti nameću rješavanje slučaja serijskoga ubojice, a koji spletom okolnosti nevoljko prihvaća slučaj i napušta otok Brač. Zbog ostalih događanja, gdje se Splitom šecu krvoločni zombiji, Viktor se u jednom trenutku nalazi u poznatom trgovačkom centru Joker s ostalim likovima specifičnih karakteristika, gdje se ujedinjuju u borbi protiv najezde živih mrtvaca koji su okupirali južnu obalu. Prema navedenoj radnji, može se iščitati kako *Točka dezorijentacije* ne sadrži isključivo žive mrtvace kao predstavnike horor žanra, već su ovdje prisutni i drugi fiktivni likovi i sile koji sudjeluju u zapletu radnje. Sa sličnom polazišnom točkom kao i roman *Kriza*, Pasini također koristi stanje hrvatskog naroda i brojne socio-političke motive koji obuhvaćaju hrvatsku realnost i sadašnjost te ih parodira na ne tako klasičan način, provlačući društveno nasilje, prijezir, krvave prizore, nemir, recesiju i nacionalna previranja kroz brojne horor elemente. Za razliku od prethodnih Pasinijevih romana, ovo je prvi čija je radnja u potpunosti smještena na hrvatskom podneblju, koristeći se hrvatskim obilježjima i imenima (Pasini, 2010.).

Tijekom 2013. godine pojavljuje se novi horor roman zombie tematike, a riječ je o naslovu *Zombie.hr* pisca Denisa Tarle. Tri godine poslije *Krize*, čija je radnja bila smještena u Zagrebu, *Točke dezorijentacije* s fokusom na Split, Denis Tarle radnju svoga romana stavlja u napuštenu tvornicu kemikalija negdje u blizini Osijeka. Problemi u tvornici koja datira iz doba Domovinskoga rata nagomilavaju se kada nezadovoljni otpušteni radnici štrajkuju povodom pretvorbe i privatizacije, a sve rezultira iznenadnim pretvaranjem u agresivne zombije. U fokusu priče nalazi se nekoliko likova koji svojim karakteristikama i činovima sugestivno simboliziraju još jednu verziju hrvatske današnjice, pretvarajući naizgled primaran fokus na tipičnu *zombie* priču u indirektan spomen gospodarsko-političkog sustava. Ne razlikujući se žanrovski od svojih tematskih prethodnika, *Zombie.hr* također je akcijski horor u kojemu se klasičnom horor naracijom pokušava zadržati dinamičnost fabule konstantnim sučeljavanjima sa zombijima (Tarle, 2013.).

Viktoria Faust 2006. godine tematiku vampira i vukodlaka te formu kratkih priča zamjenjuje s tematikom duhova i mistikom onozemaljskog svijeta. Roman pod nazivom *Anastazija* prati Tomislava i nekoliko njegovih prijatelja kako zajedno kreću u prizivanje duhova pomoću knjige *Hipnoza za početnike*. Nesvjesni svog postupka, nakon relativno uspješnog prizivanja duha događaju se iznenadna ubojstva koja će se kasnije povezivati s prokletstvom. Tijekom radnje, koja sadrži i još nekoliko likova poput književnika Leskovara, pojavljuju se takozvani dušožderi kao antagonisti, koje predstavljaju stanoviti duhovi

Anastazija te Plesač, a koji se nakon tragičnih smrti hrane dušama živih. Viktorija Faust u ovom se romanu bavi temama spiritizma, međuprostora te korelacijom između ovozemaljskog i onozemaljskog života, a *Anastazija* predstavlja zasad jedini horor roman koji se bavi navedenim motivima i područjima (Faust, 2006.).

Primjećujemo kako su u hrvatskoj beletristici motivi živih mrtvaca i duhova i dalje u marginama izdavaštva, pretežito se pojavljuju u zbirka horor priča, objavljenim pričama u raznim časopisima ili na tematiziranim internetskim stranicama. Tri navedena izdanja s tematikom živih mrtvaca, iako su prostorno smještena na drugačijim lokacijama Hrvatske te su sadržajno različita, predstavljaju akcijske romane strave, od kojih svaki sadrži parodijski ili ironičan prizor ispunjen različitim intenzitetima crnog humora i svojevrsnim kritikama lokaliteta kojem pripadaju.

3.4. Zbirke priča

Pojedini hrvatski žanrovski autori svoje su kratke priče i novele odlučili objediniti u tematske zbirke, gdje barem u jednom motivu stvaraju poveznicu između više različitih fabula. Druga vrsta zbirki priča vezanih uz horor žanr manje je zastupljena u hrvatskoj bibliografiji, a radi se o zbirka priča u kojima se pojavljuje više autora. Prva prava zbirka horor priča raznih autora objavljena je 2006. godine pod nazivom *Zagrob*.

Trinaest kratkih priča, napisanih od strane trinaest autora, predstavljaju već tada izraženu želju za stvaranjem i širenjem tematike strave i užasa, s napomenom kako se natječaju za objavljivanje priče u *Zagrob* prijavilo oko pedeset autora. Urednici zbirke su Tatjana Jambrišak i Darko Vrban, istaknuti članovi SFere, a osim društva izdavač zbirke je Mentor d.o.o. Zbirka priča sadrži predgovor *Pikseli strave* urednika Vrbana, kratke biografije autora te njihove radove koji se pojavljuju u formi proze, poezije i eseja. Autori čiji su radovi objavljeni i imena njihovih djela navedeni su kronološki: Danijel Bogdanović - *87. kilometar*, Irena Rašeta - *Cabrón*, Zoran Krušvar - *Štićenici*, Darko Macan - *Dvorište okupano suncem*, Ivan Dokaza - *Glad*, Dubravko Soher - *3 mačke i...*, Snježana Novaković - *Vučje bratstvo*, Dario Rukavina - *Gospodar gore*, Tatjana Jambrišak - *Kaput od ljudske kože*, Parsifal Pogan - *Vodeći ljubav s vinom u snijegu prolivenim...*, Igor Mavrin - *Zombie TV®*, Tvrtko Štuka - *Prva krv: Vjenčanje u bijelom*, David Kelečić - *Ženska glavo...*, Iva Šakić Ristić - *Krv i*

pijesak te Oto Oltvanji i njegov esej *Posećen na papir*. Priče su tematski različite i ne progovaraju nužno o vidljivom, materijaliziranom zlu koje u horor pričama izaziva najveći strah, već nalazimo i manifestaciju zla u unutarnjim previranjima nestabilnih likova, no isto tako nude nam se i standardni horor elementi i motivi, preko duhova, gotike i vampira, vukodlaka, vudu čarobiranja, narodnih legendi pa sve do horor poezije i teksta o pojmu straha i kako i zašto ga doživljavamo (Jambrišak; Vrban, 2006.).

Slika 4: Naslovnice zbirke priča 'Zagrob' (2006.), 'Vampirske priče' (2006.) i 'Strašne priče' (2013.)

Tijekom 2006. godine također se pojavila i zbirka *Vampirske priče* koju objavljuje Pučko otvoreno učilište Pazin te pazinski Festival fantastične književnosti kao rezultat natječaja za vampirske priče, dok je urednik zbirke Davor Šišović. Iako se ovdje gotovo neprimjetno provlače elementi strave i užasa, *Vampirske priče* zbirka je koja zbog svoje velike posvećenosti prvom europskom vampiru porijeklom iz istarskog naselja Kringe Juri Grandu tematski odgovara horor žanru, unatoč tomu što vampiri u većini priča ne sadrže onaj gotički, monstruozi opis i djelovanje, već su više karakterizirani kao moderni vampiri u svjetskim trendovima pisanja - izvan okvira žanra horora te uglavnom prožeti kroz romantično-ljubavnu prizmu. U zbirci se pojavljuje dvadeset i četiri autora te dvadeset i pet priča (jedan autor ima dvije priče): Jasmina Blažić - *Princeza svjetla*, Danijel Bogdanović - *Klub nemrtvinih hemoholičara* te *Restoran 'Il Grando'*, Ivana Delač - *Buđenje krvi*, Senad Duran - *Vampir hrvatskih otoka*, Viktorija Faust - *Riana u sutonu sivom*, Veselin Gatalo - *Korkut*, Ernie Gigante Dešković - *Nosferatu di Volosca*, Damir Janković - *Loša prilika*, Adnadin Jašarević - *Vrebač*, David Kelečić - *Povijesne zablude*, Igor Mavrin - *Kuje na*

zadatku, Nada Mihaljević - *Samo moj vampir*, Denis Peričić - *Zamišlja Marija*, Boris Perić - *Kapital*, Eduard Pranger - *Tinjanski slučaj*, Dario Rukavina - *Kraljeva pjesma za kraj*, Tereza Rukober - *Sunce u tvojim očima*, Ksenija Skrivanek - *Anabela*, Jurica Starešinić - *Blues o vječnoj mladosti*, Bojan Sudarević - *Psihoanaliza*, Sanja Tenjer - *Vampirski teatar*, Zoran Vlahović - *Bježeći noću*, Leon Zambon - *Cijena besmrtnosti* te Helena Burić - *Razgradnja* (Šišović, 2006.).

Strašne priče naziv je zbirke horor priča objavljene 2013. godine koju je realizirala Mala performerska scena u Zagrebu putem multidisciplinarnog projekta *Freaky Friday* te pod uredništvom Ivana Kralja. Kao i zbirka *Zagrob*, i ova zbirka sadrži djela trinaestero autora koji su izabrani kao najbolji s natječaja *Freaky Friday*, a priče različitih tematika i pristupa žanru odabrali su Ivica Đikić, Mario Kovač, Želimir Periš, Mima Simić te Ivan Kralj. Imena autora i njihovih priča su: Krešimir Čorak - *Glas*, Aleksandar Kostjuk - *Uz zveket, u tami*, Nenad Stojković - *Viscera*, Sanda Hančević - *Pozdravi mir*, Natko Jurdana - *Liz-liz*, Mile Božičević - *Ona je moja*, Diana Robaš - *Zidožderi*, Nada Topić - *Luda Lota*, Vinko Drača - *Posjetitelj*, Stjepo Martinović - *Svatko za se odgovara*, Jasna Legović - *Anno Domini 1999*, Franko Dujmić - *Odras* te Nikolina Banić - *Vještica* (Kralj, 2013.).

Nakon što smo istaknuli zbirke priča horor tematike gdje se nalazi po više autora, osvrnut ćemo se na zbirke priča pojedinih autora koji su različite radnje, likove i situacije objedinili pod jednim naslovom. Prvo poznatije i dostupnije djelo pojavljuje se 2001. godine, a riječ je o zbirci *Kuke za šunke* autora Davora Špišića.

Davor Špišić, osječki književnik, 2001. godine objavljuje zbirku uglavnom realističnih horor priča okupljenih pod nazivom *Kuke za šunke*. Zbirka u sebi krije trinaest priča koje se međusobno razlikuju u mnogo stvari, od stila pisanja i pripovijedanja, do različitih likova, situacija, manifestiranja zla te motiviranosti likova za realizaciju određenih radnji. Špišić kombinira stravu, naturalizam, grotesku, jezu i napetost s humorističnim i satiričnim elementima, a jedan od češćih motiva u pričama počiva na ratovima i njihovim posljedicama na ljudsku psihu. Kako je već navedeno, riječ je o prilično realističnim horor pričama s nekoliko iznimaka priča nadnaravne tematike. Manifestacija zla najčešće se prikazuje u mentalnim nestabilnostima pojedinaca, uglavnom anti-junaka priča, gdje autor ne ulazi previše u pojašnjavanje pozadinskih događanja koji su doveli do nasilnih, suicidalnih ili morbidnih reakcija počinitelja. Priče koje se nalaze u zbirci nazivaju se *Sveta tri kralja*, *Antuntun*, *Goga & Magoga*, *Kupl mama*, *Centrifuga*, *Sapunjanje Korela*, *Urnašica*,

Rosamund, Sestre sepije, Cornflakes, Da ti gatam, Baranja Inn te Osveta Mojmira Bunjače (Špišić, 2001.).

Slika 5: Naslovnice zbirke priča 'Groblje bezimernih' (2003.), 'Kuke za šunke' (2004.) i 'Krvavo' (2004.)

Groblje bezimernih naziv je treće zbirke priče književnika i novinara Borisa Perića objavljene 2003. godine. Pojedine priče iz Perićevih prethodnih zbirki pripovijetki – *Sezona stakla* (1992.) i *Heartland* (1995.) uključujući i neke iz *Groblja bezimernih*, također se nalaze objedinjene u zbirci *Heartland i druge priče* iz 2006. godine. Gledano na tematiku zbirke, Boris Perić koristio je elemente nadnaravnoga kako bi svoje likove uveo u neobične događaje i zaplete koji se realiziraju uslijed neizostavne psihičke nestabilnosti protagonista. U pričama se dotiče motiva smrti, prolaznosti, (ko)relacije između živih i mrtvih, privatnih ljudskih niskih strasti i kriminalistike te se dotiče virtualnog svijeta i nekih njegovih negativnih učinaka. Nerijetki elementi erotike ublažavaju tmurnost i ozbiljnost situacija u kojima se nalaze pojedini likovi, a nekada znaju biti presudan faktor pri kulminaciji određene radnje. *Groblje bezimernih* ambijentalno je djelo koje u sebi sadrži osam priča: *Madeleine, Nafta, Venera u k., Fantom, Groblje bezimernih, Pisma noći, Thrakenstein* i *O strastima duše* (Perić, 2003.).

Varaždinski književnik Denis Perić 2004. godine objavljuje zbirku horor priča *Krvavo*. Zanimljivost ove zbirke leži u tome da je gotovo pola pripovijetki napisano na kajkavštini, dok je jedna priča napisana na srpskom jeziku u rimama, a jedna je napisana jezikom koji datira iz vremena Nezavisne Države Hrvatske. Šarolikost izričaja, stila pisanja,

gomila natuknica, fusnota, šaljivih trenutaka s britkim humorom čini ovu zbirku priča autentičnim djelom s potpuno atipičnim pristupom žanru horora i atmosferi koju on nosi. Motivi i teme priča variraju, od nadnaravnih zlokobnih bića pa do običnih ljudi sa zlim namjerama, s pričama o ratu, spajanjima povijesnih događaja i ličnosti i općenitim životnim situacijama, a pojavljuju se i različiti pristupi pisanju proze te odavanje počasti utjecajnim svjetskim i domaćim književnicima. Zbirka sadrži sedamnaest priča, od kojih je šest prethodno objavljeno u časopisima i zbornicima radova: *Zlo i naopako*, *Kača*, *Kostikoža*, *Eseker*, *Živina*, *Cocolino Abnormal*, trilogija legendi o Mustafi, *Sjaj*, *Jedna za put*, *Techno Tito*, *Lun - kralj ponoći*, *Nakot od kmice*, *Liepa Plavka*, *Železni zastor* te *Diptih z doktorom*, a na kraju se nalazi i svojevrsni duhoviti tumač likova, simbola i priča koje smo mogli pročitati prije, a zove se *Bloody too much ili Krvavi tumač i rječnik* (Peričić, 2004.).

Viktoria Faust, osim nemalog broja horor romana i publicistike, piše i objavljuje zbirke priča. 2003. godine objavljena je zbirka *Galerija užasa*, gdje se pojavljuje istoimena priča koja je istovremeno prva Viktorijina priča koja ju je uvela u svijet beletristike žanra horora. U zbirci se još nalaze tematski različite priče, a nose naslove *Reciklant*, *Harem mene same* i *Još jedna šansa*, prostorno i vremenski neujednačene i raznolike, bave se prošlošću i prvim ljudima, budućnošću, svim nuspojavama kloniranja i ostalim užasima (Faust, 2003.).

Iste godine plodna autorica objavljuje zbirku priča *Skice za umiranje*. Sastavljena od šest tematski različitih priča, ali sa sličnim intenzitetom horor elemenata, *Skice za umiranje* kombinira fikciju te fantaziju s vizijama budućnosti i nadnaravnim bićima. Naslovi priča su *Oči*, *Oni se tiho dižu iz magle*, *Metempsihoza*, *Skica za umiranje*, *Narcis* te *Jigarkhwar* (Faust, 2003.).

Vjerno odana vampirskoj tematici, ali i nakupini raznih podžanrova, Faust ponovno iste godine objavljuje zbirku priča naziva *Vampirski snovi*. Dvije su priče bazirane na motivima vampira i vampirizma, a ostale uspješno miješaju ostale mračne i bizarne karakteristike žanra - preobraženja, bića iz mraka, poigravanja s prostorom i vremenom na jeziv način i druge. *Vampirski snovi* sadrže šest priča: *Leptirica*, *Sanjaju li vampiri zaklane ovce*, *Psiho faktor*, *Vrištač*, *Hotel "Kalifornija"* i *Teško je biti vampir* (Faust, 2003.).

Tamnije od zgrušane krvi naziv je zbirke priča koju je Viktoria Faust objavila 2013. godine. Za razliku od njenih drugih zbirki priča, *Tamnije od zgrušane krvi* kombinira potpuno nove s nekolicinom starijih i objavljenih priča, stoga ovo izdanje kratkih priča objedinjuje ukupno devetnaest naslova: *Riana u sutonu sivom* (spomenuli smo priču u zbirci

Vampirske priče iz 2006. godine), *I to ti je život!*, *Model*, *O tome kako je Jurica Kružić propustio priliku da ode u raj*, *Ovo je početak...i ovo je kraj*, *Galerija užasa* (priča iz istoimene zbirke iz 2003. godine), *Slika uzvraća udarac - Galerija užasa drugi dio*, *Bunar*, *Nevidljiva tinta*, *Ona koja je umakla*, *Pravednici*, *Sanjajući umrle*, *Vrijeme je izgubilo sidro*, *Čovjek ispod tepiha*, *Imam tijelo, nemam krv*, *Slika: Čovjek jede meso*, *Reciklant* (prethodno objavljena u zbirci *Galerija užasa*), *Teško je biti vampir* te *Vrištač* (posljednje dvije nalazimo u zbirci *Vampirski snovi* iz 2003. godine) (Faust, 2013.).

Mrtva straža naziv je zbirke priča Mislava Pasinija objavljene 2007. godine, koja objedinjuje devet naizgled samostalnih kratkih priča, no međusobno povezanih pojedinim događajima i likovima. *Mrtva straža* može se promatrati i kroz prizmu romana, budući da se između svakog segmenta pojavljuje kronika o hrvatskom piscu koji na uznemirujući način opisuje svoju svakodnevicu, probleme s izdavačima i neuspjeh u egzistencijalnom smislu, dok mu se u noćnim morama ukazuju, ili u telefonskim pozivima prepričavaju prizori iz navedenih priča. Prvih pet priča duže su fabule i, kao i posljednjih četiri, sadrže brojne horor elemente, fiktivne likove, monstrume te česte nadnaravne događaje. Vukodlaci, vampiri, duhovi, vještice, izvanzemaljci, demoni, pa čak i Sotona; gotovo svi popularni antagonisti svjetske horor književnosti i filmova strave nalaze se u zbirci, s pretežitim mjestom radnje u Sjevernoj Americi, s iznimkom posljednje priče gdje se radnja odvija na otoku Braču. Naslovi priča glase: *Mrtva straža*, *Linija 21*, *Vampirski krug*, *Knjiška smrt*, *Carion*, *Ceroplastika*, *Svježe meso*, *Promatračnica na vrhu brda* te *Zemlja krvi* (Pasini, 2007.).

Osječka književnica Ivana Šojat 2016. godine objavljuje zbirku horor priča *Emet i druge priče*. Postoji izvjestan razlog zašto se priča *Emet* izdvaja i u naslovu iz ostalih priča, budući da je napisan kao omanji roman na oko 150 stranica, dok su ostalih pet priča, *Talog*, *Tunel*, *Hrabrost*, *Demoni* i *Oči* sadržajno mnogo skromnije, no simbolikom i temeljnom radnjom međusobno se povezuju. Riječ je o prilično turobnom, mračnom i sugestivnom djelu koje svoje horor elemente ne izražava putem naglašenog nasilja, kriminalističkih radnji ili materijalizacijom monstruoznih pojava, već je ovdje riječ o gradacijskoj, postepenoj gradnji atmosfere. Prepuna opisa i temeljite karakterizacije likova, zbirka pruža osjećaj tjeskobe, melankolije, straha, bijesa, tuge i prolaznosti, budući da je jedna od glavnih tema cijelog koncepta odnos života i smrti, prošlosti i budućnosti te starosti i mladosti. Zanimljivo je odabran i pojam i ime *Emet*, budući da na hebrejskom ono znači "život", a oduzmemo li početno slovo "E", dobit ćemo riječ *Met*, koja na hebrejskom znači "smrt". Jedna od simbolika otkriva kako je ustvari jako malo potrebno kako bi se prešlo iz jednog stadija u

drugi. Radnja *Emeta* opisuje djevojčicu Luciju kojoj pratimo odrastanje sve do starosti, njena razmišljanja, dijaloge s mrtvima, labilan odnos s obitelji te labilnu obitelj općenito, sve do otkrivanja zločina i dubinskim raspravama o krivnji, prolaznosti i psihičkoj izolaciji. Ono što definitivno razlikuje zbirku *Emet i druge priče* svakako je gradnja horora u atmosferi i opisima, ne nužno u dinamici pripovijedanja i očitom poentiranju na opipljive antagoniste (Šojat, 2016.).

3.5. Horor romani za djecu

Nekoliko se autora okušalo u spajanju naizgled nespojivog - horor romana namijenjenog za djecu i mlade, odnosno pitke, često edukativne i duhovite priče s elementima strave i užasa, naveliko ublaženih humorističnim opisima. Po broju napisanih dječjih horor romana apsolutno prednjači Darko Macan, autor stripa i romanopisac. Njegov prvi horor roman za djecu objavljen je 2007. godine i zove se *Dlakovuk*.

Dlakovuk je prvi roman u serijalu o neobičnim događajima oko osnovne škole Neruševac i njenih učenika. U fokusu radnje nalaze se učenice Kosjenka, Atena i Josipa koje se sa svakim romanom susreću s mističnim i natprirodnim likovima, prolaze kroz prepoznatljive faze odrastanja te su odlučne i odvažne u borbi protiv zla, u kakvom se god formatu on manifestirao. Ponekad serijal djeluje s promjenama protagonista, kao i s čestim promjenama antagonista: vještice, različite vrste vampira i vukodlaka, duhovi, dječji pakao itd. (Macan, 2007.). Nastavak *Dlakovuka* zove se *Jadnorog* te je objavljen 2008. godine, a slijede ga *Pampiri* iz 2009., *Djed Mrz* iz 2010., *Trnoručica* iz 2013. te *Ljubožder* iz 2015. godine. Slobodno se može napomenuti kako je riječ o romanima koji uspješno koketiraju s horor žanrom, no sama poanta romana leži u njihovoj ležernosti, pitkosti i jednostavnosti, s brojnim humorističnim segmentima te pop-kulturnim referencama.

Igor Lepčičin 2008. godine objavljuje nagrađivani dječji roman *Vražje oko*, koji istovremeno funkcionira i kao punokrvni horor. Radnja *Vražjeg oka* događa se oko učenika jednog razreda koji pod vodstvom razrednika Šilje odlaze na izlet na udaljeni hrvatski otok, čija jeziva prošlost mještane uvjerava kako je otok nastanjen vješticama i demonima. Slično kao i romani Darka Macana, no ponešto ozbiljnijeg sadržaja, *Vražje oko* obiluje duhovitim motivima te je istovremeno namijenjen i za dječju, tinejdžersku te adolescentsku publiku (Lepčičin, 2008.).

Nakon punokrvnog horor romana *Izvršitelji nauma Gospodnjeg*, riječki pisac Zoran Krušvar 2008. godine promijenio je dob čitateljske publike kojoj se obraća, no ne i temeljni žanr u kojemu piše, govorimo li o dječjem horor romanu *Zvijeri plišane*. Kao i s prethodnim romanom, Krušvar je ponovio multimedijско praćenje samog izdanja putem pjesama i spotova. Nakupina plišanih igračkа promjenom vlasnika doživljava nove okolnosti i opasnosti, a u međuvremenu pratimo njihov suživot i odnos te sukob sa zločestim djetetom koji trga igračke. Od svih hrvatskih dječjih horor romana, *Zvijeri plišane* posjeduje najviše edukativnog sadržaja, odnosno, knjiga je namijenjena djeci od devet godina pa nadalje te im omogućuje uvid u razumijevanje i poštivanje razlika među ljudima, učenje o toleranciji prema alternativnim seksualnim orijentacijama i stjecanju slike da svatko ima pravo na različitost (Krušvar, 2008.).

Mislav Pasini 2017. godine objavljuje svoj peti horor roman, no ovoga puta namijenjen primarno, no ne i isključivo za one mlađeg uzrasta - *Zimska priča: jeza mojih sjećanja*. Radnja se odvija na otoku u zimsko predblagdansko vrijeme gdje pratimo dječake, istovremeno najbolje prijatelje koji se upuštaju u otkrivanje misterioznih događaja i tajni koje su se nadvile nad otokom prije mnogo godina. Njihova znatiželja dovodi ih u brojne neobične i nadnaravne situacije, a tijekom romana, čija je radnja smještena u osamdesete godine, primjećujemo određenu dozu nostalgčnosti prema nekom prošlom vremenu opisivanjem određenih predmeta i situacija, kao i korištenje socio-političkih alegorija na događaje s naših prostora tijekom istog razdoblja 20. stoljeća (Pasini, 2017.).

4. HRVATSKI FILM STRAVE

Na području Hrvatske zamjetan je slučaj skromne količine filmova strave, kao i ostalih žanrovskih filmova snimljenih za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, izuzevši razdoblje osamdesetih godina 20. stoljeća. Devedesetih godina 20. stoljeća u našoj se kinematografiji pojavljuje proizvodna i organizacijska kriza, s dolaskom novog naraštaja redatelja poput Vinka Brešana, Dalibora Matanića, Ognjena Sviličića i drugih. 2000-ih godina dolazi do širenja kino-dvorana u gradovima, a filmska produkcija doživljava novi polet uspostavom Hrvatskog audiovizualnog centra 2008. godine. Sukladno s tim, kao i s mogućnostima novih, lakše dostupnih tehnologija, u Republici Hrvatskoj jača intenzitet pojave žanrovskog filma, uključujući i filma strave, pretežito u formi kratkometražnog filma amaterske produkcije.

Hrvatska kinematografija sadrži prilično jaku nekomercijalnu proizvodnju, često vezanu uz neprofesijsku u vidu klupsko amaterske, odnosno individualno-umjetničke proizvodnje, ponajviše zbog slabog tržišta i manjka mogućnosti za radom u boljim produkcijskim uvjetima. Iako praćen produkcijskim i distribucijsko-prikazivačkim ograničenjima, navedeni tip proizvodnje pokazuje veću proizvodnu vitalnost zbog neovisnosti o profesionalnim kinematografskim uvjetima. Izvorišta nekomercijalne proizvodnje pokazuju heterogenost:

1. Univerzitetski proizvodni studiji u sklopu kojih se snimaju filmovi i koji se financiraju u sklopu financiranja studija te se koriste školskom opremom, primjerice Akademija dramske umjetnosti u Zagrebu ili Umjetnička akademija u Splitu.

2. Proizvodnja umjetničkih organizacija (bivših filmskih radnih zajednica) koja se temelji na vlastitoj opremi ili na iznajmljivanju usluga.

3. Programi filmskih udruga orijentiranih i na proizvodnju (Faktum; Hrvatski filmski savez) koje se financiraju bilo u sklopu financiranja udruga, ili preko natječaja Ministarstva kulture ili drugim izvorima te koriste vlastitu opremu.

4. Proizvodnja kinoklubova koja se dijelom financira u sklopu financiranja udruga, a dijelom vlastitim ulozima autora, pretežno se oslanjajući na vlastitu opremu.

5. Rad samostalnih umjetnika koji ulažu vlastita sredstva i/ili se koriste sredstvima izvora koji nisu kinematografski, kao što su muzeji, likovne fundacije i slično (Turković; Majcen, 2001).

4.1. Od Tanhofera do modernih filmskih ostvarenja

Jedan od filmova koji je započeo stvaranje žanrovskog filma u Hrvatskoj, djelo je hrvatskog redatelja i snimatelja Nikole Tanhofera iz 1957. godine pod nazivom *Nije bilo uzalud*. *Nije bilo uzalud* dugometražni je redateljev prvijenac s kojim se okušao u svijetu igranog filma te nakon toga postao jedan od najistaknutijih hrvatskih redatelja, praveći filmove kao što su *H-8* (1958.) ili *Osmo vrata* (1959.). Žanrovski gledano, film pripada melodrami s elementima trilera i horora, a upravo navedeno koketiranje s elementima strave i užasa predstavlja prvi zabilježeni doticaj s filmovima strave u Hrvatskoj nakon 1950. godine. Sniman u studiju i u Kopačkom ritu, film prikazuje radnju u kojoj se mladi liječnik Jure nakon deset godina vraća u svoje rodno mjesto Krnje obnašati dužnost liječnika, nakon što tamošnji liječnik odlazi u mirovinu. Lokalni stanovnici nemaju previše povjerenja u Juru i u modernu medicinu, već više pažnje posvećuju vračari zvanj Čarka, stoga Jure ne nailazi na puno pacijenata, čak i nakon što pokuša seosku djecu cijepiti protiv tifusa. S Jurinim dolaskom u selo, u okolnoj močvari sve se češće počinju pojavljivati mrtva tijela. Temeljni opis radnje nagovještava pojavu kriminalističkih scena i otkrivanja uzroka nemilih događaja, a horor elementi počivaju na vizualnim prikazima močvare, ubojstvima u njenoj blizini, kadrovima vrane, same vračare Čarke, oluje, sve snimljeno uz prikladnu glazbu za stvaranje nelagodne atmosfere. U svakom slučaju, iako nije riječ o potpunom filmu strave, *Nije bilo uzalud* zanimljiv je uvod i početak stvaranja elemenata napetosti i uznemirujućih scena u hrvatskoj kinematografiji.

Potrebno je bilo podosta godina da se netko od redatelja uhvati u koštac sa stvaranjem žanrovskog horor filma, ili barem filmova s ponekim segmentima filma strave. Tek je 1974. godine redatelj Branko Ivanda, prema noveli Ksavera Šandora Gjalskog, snimio film *Nocturno*, s Milenom Dravić i Radom Šerbedžijom u glavnim ulogama. Mladom vlastelinu Luciju na njegovom imanju umire supruga Jelena. U nemogućnosti pomirenja s nastalim događajima, Lucio u velikoj tuzi svjedoči Jeleninoj smrti, prije koje mu je naznačila kako će se, ako je doista jako voli, ona vratiti i ponovno će biti zajedno. Upravo taj trenutak izvlači film iz potpune drame u film s elementima fantastike i filma strave, gdje se uz mističnu atmosferu i impresionistički ugođaj Ivanda poigrava sa spiritizmom, dozivanjem mrtvih te

misterijem zagrobnog života. Odličnu glumu i pogodnu atmosferu upotpunjava glazba Alfija Kabilja, koji je klavirske melodije idealno prilagodio stvaranju scena priviđanja, ali i zvukova koji nemaju svjetovni izvor osim nadnaravnog. Kao i Tanhoferov prvijenac, *Nocturno* također nema isključivo elemente pojedinog žanra, već u svojoj naraciji nastoji spojiti elemente nadnaravnog, fantastičnog, u nekim slučajevima i jezivog ugođaja, raspravljajući upravo o temi koja je opća nepoznanica i stvara najveći horor ugođaj - ima li života poslije smrti.

Tijekom 1979. godine pojavio se film crnogorsko-hrvatske produkcije u režiji Veljka Bulajića pod nazivom *Čovjek koga treba ubiti*. Povijesno-fantastični film koji izlazi iz gabarita dotadašnje jugoslavenske kinematografije, *Čovjek koga treba ubiti* opisuje legendu o samoprozvanom crnogorskom caru Šćepanu Malom neznanog porijekla, koji je vladao Crnom Gorom u drugoj polovici osamnaestog stoljeća, preciznije od 1767. do 1773. godine, predstavljajući se kao ruski car Petar III. Ukratko, nakon ubojstva pravog ruskog cara Petra III. po naredbi carice Katarine II., Sotona zaključuje kako iz svojih redova u paklu treba poslati svog izaslanika na Zemlju, kako bi se ponovno uspostavila ravnoteža između predstavnika pakla i raja na Zemlji. U liku Šćepana Malog, Sotona šalje paklenog učitelja Farfu, koji uvelike izgleda kao Petar III., da zavlada Crnom Gorom i povede narod protiv Turaka. Gledajući crnogorski narod kako teško živi i kako mu sve više postaje odan i vjeran, Šćepan Mali sve više odmiče od Sotone i njegovog plana te se priklanja smrtnicima, pritom se i zaljubivši, što Sotonu čini gnjevnim i odlučnim ukloniti svog nekadašnjeg izaslanika.

Slika 6: Prikaz sotone u filmu 'Čovjek koga treba ubiti' (1979.) red. Veljko Bulajić

Nakon Papićevog filma *Izbavitelj* iz 1976., o kojemu će više riječi biti u posebnom potpoglavlju, riječ je o žanrovskom filmu koji u jugoslavenskoj kinematografiji u najvećem omjeru prikazuje elemente fantastičnog, kao i strave i užasa - Sotona, raznorazni demoni, magije, prikaz pakla, samo su neki od interesantnih vizualnih prikaza u ovom osebujnom Bulajićevom ostvarenju. Odnos dobrog i zlog prikazan je u nešto drugačijem kontekstu, isprepleten sa stvarnim povijesnim događanjima, a istovremeno pun fantastičnih motiva, političkih alegorija i eksplicitnih scena neuobičajenih za filmografiju bivše države, kao što su blasfemija, lezbijski odnos ili sadomazohizam.

Iste godine kada je izašao *Čovjek koga treba ubiti*, pojavila se i televizijska serija napravljena u dvije epizode pod nazivom *Đavolje sjeme*. *Đavolje sjeme* djelo je redatelja i scenarista Vanče Kljakovića i koscenaristkinje Zore Dirnbach, koju smo već spomenuli također u ulozi scenaristkinje za film *Nocturno*, a u seriji se u glavnim ulogama pojavljuju Ivo Gregurević, Vera Zima, Sven Lasta i drugi. Serija je podijeljena na dva dijela, svaki po osamdesetak minuta, vrijeme radnje smješteno je u doba predratne Jugoslavije, odnosno za vrijeme Drugog svjetskog rata, a prati lik i djelo mladog studenta Pavla (Gregurević) koji odlazi iz provincije započeti samostalan život i nadograđivati svoje znanje i istraživanja u gradsku sredinu.

U putujućem vlaku susreće se i komunicira s misterioznom slijepom osobom koja mu govori o vjerovanju u alkemiju i astrologiju kao pravom putu i potrebitom zapostavljanju znanosti te nakon toga svjedoči ubojstvu, nakon kojega mu je iz policije naređeno da ne napušta grad čim pronade smještaj. U maniri faustovskog ugovora, Pavle u teškoj groznici daje svoju dušu Bengaliju (Lasta) koji mu se manifestira u vrijeme kad mu je pomoć najviše bila potrebna, a u nepisanom ugovoru stoji kako Pavle više nikad ne smije osjetiti ljubav te istu ne smije dati, a zauzvrat će dobiti željeno znanje. Znajući kako Pavle istražuje mogućnost oživljavanja klinički mrtvih životinja i osoba, Bengali (ovoga puta u obliku ustaškog pukovnika) ga upošljava i prisiljava da istu stvar istražuje i prezentira za nacističku vojsku. Iskušenje kojem je Pavle podlegao ubrzo će ga odvesti u krajnju propast.

Gotovo u potpunosti nepoznat film javnosti, *Đavolje sjeme* nije naišao na velike mogućnosti emitiranja u SFRJ, baš naprotiv, film je prošao prilično nezapaženo, a iz tog razloga, malo se informacija osim temeljne radnje filma može pronaći u bazi hrvatske kinematografije. Unatoč tomu, film je kvalitetno snimljen i scenografski vješto posložen, s elementima strave i užasa upravo u simbolici dogovora s vragom ili nekim od njegovih

demona te scenama reinkarnacije životinja i ljudi. Za atmosfersku glazbu zaslužan je Alfi Kabiljo, koji je sedamdesetih i osamdesetih uvelike stvarao glazbu za žanrovske filmove, kao i za već spomenuti *Nocturno*. Osim elemenata strave i užasa, potrebno je spomenuti i kako je ovo prvi hrvatski film koji je prikazao hrvatsko koketiranje sa silama zla Drugog svjetskog rata te ih spojio s fantastičnim motivima.

Znanstvena fantastika u hrvatskoj kinematografiji vjerojatno najboljeg predstavnika dobila je 1981. godine u režiji oskarovca Dušana Vukotića, a riječ je o filmu čehoslovačko-jugoslavenske koprodukcije pod nazivom *Gosti iz galaksije*. Dušan Vukotić, poznati hrvatski crtač, karikaturist, animator i redatelj, nije oklijevao istraživati mogućnosti žanrovskog filma na ovim područjima, a osim iznimnog uspjeha s animiranim filmom (prvi dodijeljeni Oskar za crtani film izvan Amerike 1962. godine za film *Surogat*), cjelovečernji igrani filmovi također su bili nagrađivani te tematski i žanrovski raznoliki. Između ostalih, Vukotić je režirao znanstvenofantastični film s elementima horora, komedije, parodije i obiteljskog filma zvan *Gosti iz galaksije*, koji je savršeno parirao svjetskim znanstvenofantastičnim filmovima toga vremena, govoreći i o scenariju, glumi, impresivnim specijalnim efektima i *trash* motivima.

Film je sniman prvenstveno u Dubrovniku, a osim koprodukcije, Česi su značajno doprinijeli filmu u pogledu snimanja, montaže i scenografije, a uz Vukotića, u pisanju scenarija sudjelovao je i Miloš Macourek. U njemu glume brojna poznata glumačka lica - Žarko Potočnjak, Ljubiša Samardžić, Ksenia Prohaska, Rene Bitorajac u svojoj debitantskoj ulozi, Edo Peročević (kojega smo već mogli gledati u sporednim ulogama u hororima *Izbavitelj*, *Čovjek koga treba ubiti* i *Đavolje sjeme*) i drugi. Što se same radnje tiče, pisac znanstvenofantastičnih priča Robert (Potočnjak) otkriva kod psihijatra kako boluje od telurgije, rijetke bolesti zbog koje je čovjek sposoban materijalizirati svoje misli. Iako mu vlastita djevojka i poznanici ne vjeruju, Robert primjećuje kako se u njegovoj okolini događaju neobične stvari i kako svjedoči materijalizaciji svojih likova iz romana, troje izvanzemaljaca, Andri i njenih dvoje djece, Ulu i Targu, kao i njihovom ljubimcu Mumu. Oni su došli na Zemlju upoznati svoga stvoritelja, no početak će praviti probleme nakon što na Zemlji odluče ostati i krenu uzrokovati smrt među lokalnim stanovništvom.

Valja napomenuti kako je *Gosti iz galaksije* prvi hrvatski film koji je za motiv upotrijebio dolazak izvanzemaljaca na Zemlju, što je svakako značajan trenutak ovdašnjeg žanrovskog filma. Odlično upareni elementi komedije i filma strave i užasa upotpunjeni su *trash* motivima, što je svakako dodatna prednost u izražavanju parodijskih scena. Specijalni

efekti na razini su tadašnjih svjetskih standarda znanstvenofantastičnih filmova, a kostimografija i scenografija kreativno su i kvalitetno napravljene. Na sljedećim slikama možemo vidjeti izgled spomenutih izvanzemaljaca:

Slika 7: Izvanzemaljka Andra u filmu 'Gosti iz galaksije' (1981.) red. Dušan Vukotić

Slika 8: Izvanzemaljca Mumu u filmu 'Gosti iz galaksije' (1981.) red. Dušan Vukotić

Eksploatacijske scene dosad su najbrojnije u domaćem filmu, vjerojatno i do dan danas, gdje možemo vidjeti Mumua kako prisutnim gostima na večeri otkida glave, reže udove, ispušta smrtonosne plinove te po njima bljuje vatru. Možda najbolja referenca na *trash* filmove

pokazuje se u gluhom i slijepom starcu, koji u svom tom kaosu na večeri okružen vatrom, krvlju i leševima i dalje svira harmoniku i nesvjestan situacije ispija vino. Već podosta puta viđeno u jugoslavenskoj kinematografiji, i ovdje se u nemaloj količini pojavljuju nudističke scene, a najbolji primjer je kad tridesetak osoba skida odjeću do kraja, kako bi odali poštovanje izvanzemalcima koje traže.

Žanrovski film osamdesetih godina prošlog stoljeća u Hrvatskoj primarno je bio nošen djelima Zorana Tadića, koji je značajno pridonio fundusu hrvatskog kriminalističkog filma s elementima fantastike. Tako je, nakon niza dokumentarnih filmova sedamdesetih, 1981. godine snimio filmove *Ritam zločina*, 1983. *Treći ključ*, 1986. *San o ruži*, 1987. *Osuđeni*, 1989. *Čovjek koji je volio sprovode* i druge. Pauza koja je uslijedila između *Gostiju iz galaksije* i sljedećeg hrvatskog filma strave i užasa potrajala je kroz skoro cijelo desetljeće, kada se pred kraj osamdesetih, 1989. godine pojavljuje film Dejana Šorke - *Krvopijci*.

Marginalizaciji hrvatskog filma strave pridonijela je činjenica da je prvi film s vampirskom tematikom u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj napravljen tek tada, 1989. godine, kada Dejan Šorak okuplja kvalitetne hrvatske i srpske glumce i kreće raditi film s podžanrom vampirske tematike. Radnja prati mističnu osobu, Teobalda Majera, kako u grotlu noći dolazi u psihijatrijsku ordinaciju doktora Franza Glogowecza (pravog imena Franjo Glogovec), tvrdeći kako je vampir iz 16. stoljeća koji je došao uvjeriti se u povijest obitelji Glogowecz, odnosno u podatak da su Franzovi preci bili čuveni lovci na vampire. Ulice po noći u Zagrebu su prazne, budući da se šire glasine kako neki vampir napada žene, a svom tom kaosu pridružuju se Franzovi rođaci Jambrek i Jurek, koji će dodatno zakuhati situaciju Teoboldu Majeru. Između ostalih, u filmu glume Danilo Lazović (dr. Franz Glogowecz), Ksenija Marinković (Barbara), kojoj je ovo ujedno i debitantska uloga, Maro Martinović (Teobold Majer) te Danko Ljuština (Jurek).

Krvopijci su u veoma malo elemenata horor film. Veliku ulogu pri tome igra što su diobu u žanru odredili humoristični segmenti, koji su u mnogočemu brojniji nego odlike filma strave. Također, film sadrži konstantna razbijanja naracije, neobične dijaloge potpomognute pošalicama, ali i romantične dijelove, koji, iako nerijetko stoje uz vampirski film, dodatno prikrivaju ionako skromnu jezu, napetost i mističnost.

Slika 9: Prvi hrvatski filmski vampir - Teobold Majer u filmu 'Krvopijci' (1989.) red. Dejan Šorak

Scenografski elementi mračnih ulica, pojavljivanja magle i groblja stvaraju polu-gotičku atmosferu filmova iz tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća, a gotovo jedina odlika horor filma leži u pojavljivanju samo jednog vampira, bez ikakve vampirske akcije ili ostalih elemenata vampirske tematike, izuzevši pojavljivanje, ali ne i korištenje češnjaka te glogovog kolca. Glazba skladatelja Kornelija Kovača u više navrata ne odaje dojam da je riječ i o kakvom horor filmu, već u većini slučajeva izaziva kontraefekt, a tome pridonosi i manjak specijalnih efekata, veoma malo šminke i nešto skromnija kostimografija Jasne Novak-Saračević, barem kada je riječ o filmu vampirskog sadržaja. Ipak, film zaslužuje spomen upravo iz jednog jedinog razloga - pojava prvog hrvatskog filmskog vampira, koji unatoč razbijanju atmosfere humorom i romansom ulazi u anale hrvatske kinematografije.

Nakon što se u domaćoj kinematografiji pojavio prvi vampir, red je bio i na pojavi prvog hrvatskog vukodlaka. Taj pokušaj realiziranja hrvatskog vukodlaka dogodio se 1992. godine u filmu *Mor*, pod redateljskom palicom Snježane Tribuson. Scenarij filma napravljen je prema istoimenoj noveli književnika Đure Sudete, prvi put objavljene 1930. godine. Ova fantastična drama svoju je ekranizaciju dobila uz pomoć scenarija Gordane Mrđen, a u filmu glume Filip Šovagović, Barbara Nola, Filip Nola, Vanja Drach, Nadežda Perišić Nola, Semka Sokolović Bartok i nekolicina drugih. Su je jedina kćer bogatog vlastelina koja se vraća u svoj dom nakon boravka u Europi. Ubrzo se zaručuje za osiromašenog plemića Arna, dok na farmi vlastelina obitava siromašni Mor, koji je sa Su proveo djetinjstvo. Njihov ponovni susret oživljava stare emocije, no čudni događaji počnu se odvijati nakon što počnu kolati priče o pojavljivanju vukodlaka.

Za potrebe ovog rada, potrebno je spomenuti ovaj film utoliko što se bavi tematikom vukodlaka. Niti jedan drugi segment filma ne možemo dovesti u kontekst filma strave, niti cjelokupan proizvod možemo okarakterizirati horor filmom. Šminka i izgled vukodlaka mogu se referirati na crno-bijeli film *The Wolf Man* (Čovjek Vuk) iz 1941. godine, a njegova siromašna pojava, koju utjelovljuje Filip Šovagović, događa se u doslovno jednoj sceni, koja se može vidjeti na potonjoj slici.

Slika 10: Prvi hrvatski filmski vukodlak - Mor u filmu 'Mor' (1992.) red. Snježana Tribuson

Međutim, film je u punom smislu drama te ne koketira niti s jednim oblikom žanrovskog filma, a u prilog tome ide i činjenica da nema potrebnu atmosferu, scenografiju, scenarij ni karakterizaciju likova potrebnu za identificiranje filma strave. Isto tako, ono što film o mitologiji vukodlaka treba sadržavati svakako je adekvatna transformacija čovjeka u zvijer, no to je u ovom slučaju izbjegnuto, odnosno, prikriveno potezima kamere, vjerojatno zbog skromnih mogućnosti filmskog budžeta. Zaključno, Mor je film kojega treba spomenuti iz jednog razloga: pojava prvog hrvatskog filmskog vukodlaka, pa makar i tu jednu sekundu ovog 63-minutnog projekta, sav ostali ponuđeni sadržaj u kontekstu ovog rada prilično je zanemariv.

Kristijan Milić, zagrebački redatelj, možda najviše poznat po ratnom filmu *Broj 55* (2014.), 2007. godine snimio je film antiratne tematike, kojemu je pridodao elemente drame, akcije te poneka obilježja filma strave. Riječ je o filmu *Živi i mrtvi*, čija je radnja napravljena prema istoimenom i također nagrađivanom romanu Josipa Mlakića iz 2002. godine.

Podijeljena na dvije priče, radnja govori o djedu i unuku kroz njihova paralelna ratna iskustva iz Drugog svjetskog rata te razdoblja bošnjačko-hrvatskih sukoba 1993. godine, a obje su priče i situacije nastale na istom mjestu radnje. Tijekom 40-ih, djed Martin dio je grupe domobrana koji odlaze u akciju protiv omanje skupine partizanskih vojnika, a njegov se unuk Tomo 1993. godine, kao član Hrvatskog vijeća obrane (HVO), s ostalim vojnicima nalazi u dvostrukom sukobu protiv Srba i muslimana.

Slika 11: Susret živih i mrtvih vojnika u filmu 'Živi i mrtvi' (2007.) red. Kristijan Milić

Praćenjem naracije dolazimo do brojnih sugestivnih i simboličnih scena, od kojih su poneke realizirane uplitanjem horor elemenata, poput međusobnog susretanja živih i mrtvih vojnika na takozvanom Grobnom polju te povremeno jezive, a često tmurne atmosfere, kakva i pristaje turbulentnom i uznemirujućem ratnom ozračju. Sugestivne primjere pronalazimo i u samoj jezi bivanja u ratovima te besmislenosti istih, gdje se povijest ponavlja na veoma sličan način, samo s drugačijim ljudima i okolnostima. Vizualno dojmljive isprepletene fabule pune su akcijskih scena, pucanja, eksplozija, krvi, a tijekom snižavanja dinamike, diže se napetost i neizvjesnost.

Film je bosansko-hercegovačke i hrvatske koprodukcije, za efektivan soundtrack zaslužan je Andrija Milić, scenarij prema romanu adaptirao je Miro Barnjak, a u filmu između ostalih glume Filip Šovagović (Martin i Tomo), Velibor Topić (Vijali), Borko Perić (Robe), Slaven Knezović (Ćoro) i Božidar Orešković (Zapovjednik).

Ivan-Goran Vitez, zagrebački redatelj i scenarist je, nakon kratkometražnog filma *Posljednja Pričest*, televizijskih serija *Bitange i Princeze* te *Zakon!*, snimio prvi dugometražni žanrovski film pod nazivom *Šuma summarum*. Ovaj zanimljiv spoj satiričnog trilera i akcije s primjesama crnog humora, grafičkog nasilja i eksplicitnih scena predstavlja punokrvni žanrovski film koji je jedan od nekolicine primjera hrvatskog žanrovskog filma s mogućnostima redovite kino distribucije i prikazivanja na festivalima.

Skupina zaposlenika marketinške agencije na nagovor novog mladog šefa, Nizozemca Rinusa, odlazi na dvodnevni team-building u šumu gdje će se naizgled uzbudljiv provod s raftingom i paintballom pretvoriti u potpuno neočekivan masakr potaknut lokalnim divljacima i internim sukobima. U filmu su raznoliko okarakterizirani članovi team-buildinga, voditelji igara te lokalni stanovnici, a u njemu glume Vilim Matula, Nataša Dangubić, Goran Navojec, Željko Petrušić, Hana Hegedušić, Željko Königsknecht i drugi.

Po uzoru na britansko-njemački film *Severance* (Razdvajanje) te američke *Deliverance* (Oslobođenje) i *Southern Comfort* (Južnjačka utjeha), radnja u određenoj šumskoj izolaciji stvara probleme likovima koji su se našli u kaotičnoj situaciji koju su si uglavnom stvorili sami. Važno je za napomenuti da film sadrži glasnu i vidljivu poruku i kritiku na problematike modernog društva, sve posljedice kapitalizma na poslovnog čovjeka te izolaciju od istinskih vrijednosti i morala, gdje su te iste kritike provučene kroz cjelokupnu fabulu te su količinski intenzivirane dovoljno da ne narušavaju dinamiku i kriminalističko-zabavni aspekt filma. Humor u filmu izveden je, osim dijaloški, na groteskan i apsurdan način, a elementi filma strave vidljivi su, osim po ubojstvima izvedenim na raznolike načine, u scenama ekstremnog nasilja i eksplicitnog seksa, gdje svjedočimo incestuoznim i nekrofilskim prizorima, uz najkontroverzniji prizor ubojstva djeteta.

Šuma summarum svakako je izdvojeni primjer žanrovskog filma hrvatske kinematografije koji uspješno balansira humor, akciju, nasilje te sve spaja u dvosatni manifest masakra s naglašenim kritikama današnjeg društva.

Hrvatski dugometražni film nema preveliku ambiciju prodirati u postapokaliptičnu tematiku, sve do 2010. godine, kada se pojavljuju znanstvenofantastični film *The Show Must Go On*, redatelja Nevija Marasovića te jedan nezavisni projekt Josipa Fackovića i Ivana Rogara, koji je i predmet interesa teme ovog diplomskog rada - *Vektor*. *Vektor* je dugometražni nezavisni postapokaliptični film dvojca koji je već prije surađivao na umjetničkom srednjometražnom horor filmu *Daimonion* iz 2008. godine, kao i na njegovom

nastavku sljedeće godine. Djevojka Kristina dobije poziv od svoga oca koji kroz mrmljanje govori kako mu treba pomoć. Upućuje se s još dva prijatelja u potragu za ocem, a istovremeno oko njih se događa nuklearni rat između Istoka i Zapada, čije će posljedice osjetiti kada se s još osoba nađu u neočekivanom konfliktu u borbi za život.

Film je sniman u crno-bijeloj tehnici, a osobine filma strave materijaliziraju se kroz atmosferičnu glazbu, za koju je zaslužna grupa Kult Of Red Pyramid (KORP), čiji su osnivači upravo Facković i Rogar, u misteriji oko posljedica nuklearnog napada koje ostaju na izloženim osobama te ponekim uznemirujućim i glazbeno efektivnim prizorima. U njemu glume Danijela Tepić, scenarist Josip Facković, Alan Hrehorić, Tamara Kefelja te u kratkoj ulozi redatelj Ivan Rogar.

2010. godine dobili smo, uz nekoliko kratkometražnih, čak dva dugometražna i jedan srednjometražni horor film, među kojima je djelo požeškog redatelja Sandija Mancea, *Nasty Nancy*. Nezavisni projekt koji miješa elemente akcije, horora i humora te koji je nastao pod utjecajem pojedinih filmova azijske kinematografije, možda najviše pod utjecajem filmova japanskog redatelja Yoshihire Nishimure, a istovremeno predstavlja, iako niskobudžetni, punokrvni žanrovski film pun eksplicitnih scena ubojstava napravljenih djelomično na komičan način. Radnja prikazuje školu u kojoj pametni i daroviti učenici nemaju pozitivan prolaz kod većine profesora, osim ako ne ispune njihove izopačene seksualne fantazije. U fokusu priče našla se učenica Nancy, povučena i inteligentna djevojka koja nije uspjela proći završni ispit i koja kreće u osvetu i ubijanje perverzних profesora. Lažnom pozivnicom putem Interneta na održavanje orgija sve ih navodi u napuštenu školu, gdje će početi presuđivati jednom po jednom brutalnim ubojstvima.

Slika 12: Učenica Nasty u filmu 'Nasty Nancy' (2010.) red. Sandi Mance

U gotovo svemu, od Nancyjinog izgleda, njenog oružja i opreme (na rolama i s katanom), karakterizacije likova do intrigantnih i unikatnih načina ubijanja, primjetno je kako je ekipa okupljena oko realizacije filma povukla elemente brojnih žanrovskih filmova i izvela ih vlastitom interpretacijom na zabavan način. Za efekte je zaslužan Miroslav Lakobrija, a u filmu glume Verica Šalata (Nasty Nancy), Hrvoje Dundović (profesor engleskog jezika), Marko Jurić (profesor kemije), Josipa Sabo (profesorica matematike), redatelj Sandi Mance (narkoman) i drugi.

Nakon malo aktivnije godine vezane za žanrovski film (iako je većina toga bila u nezavisnoj produkciji), 2011. godina iznjedrila je domaći, može se reći i najpoznatiji hrvatski horor film 21. stoljeća - *Zagorski specijalitet*. Mnogi ga pogrešno smatraju prvim i jedinim hrvatskim hororom, što je filmu poslužilo kao dobar marketinški trik, no bitno je za naglasiti kako se *Zagorski specijalitet* i može smatrati prvim pravim hrvatskim horor filmom od samostalnosti, odnosno filmom bez upliva drugih žanrova, komedije, drame, romanse ili nekog drugog. Gledano s te strane, redatelj David Kapac za svoj je diplomski film na studiju Filmske i televizijske režije odlučio odabrati u potpunosti žanrovski film koji bi na jedinstven način opisao ne tako idiličan zagorski krajolik. Kao i prethodno spomenuti film *Nasty Nancy*, ovo je drugi i zasad posljednji hrvatski srednjometražni film.

Radnja se može nadovezivati na nekolicinu svjetski poznatih horor uspješnica, kao što su *Teksaški masakr motornom pilom* (1974., 2003.), *Wrong Turn (Pogrešno skretanje)*, 2003.) ili *Frontière(s) (Granice)*, 2007.), a ide ovako: na team-buildingu po brežuljkastim i šumovitim

krajevima Zagorja, ekipa se slučajno razdvaja i dvoje od njih nailazi na lokalne stanovnike koji im nude hranu i utočište, da bi se na kraju njihov pristanak pokazao fatalnim, budući da domaćini pod "zagorskim specijalitetom" ne misle na životinjsko, nego ljudsko meso.

Riječ je o zanimljivoj interpretaciji kanibalizma i prenošenju dobre, klaustrofobične atmosfere lutanja po beskrajnoj divljini zagorskog podneblja. Odličan odabir mjesta radnje poslužio je i stvaranju referenci na brojne američke filmove, a interesantna je stvar vidjeti i protagonisticu u ovom djelu koja se nameće kao prva "horor heroína" domaćeg filma, Ivanu Roščić. Ne tako nevažno za napomenuti je da se film godinu poslije prikazivao u kasnijem terminu i na prvom programu Hrvatske radiotelevizije.

Elementi filma strave ovdje su vidljivi u scenama grafičkog nasilja, povećane količine prolivene krvi, odsječenih udova, korištenja hladnog oružja i simbolike kanibalizma u okviru ruralne i primitivne obitelji. U filmu glume Ivana Roščić, Filip Juričić, Luka Petrušić, Draško Zidar, Iva Mihalić, Robert Ugrina i drugi, za produkciju su zaslužni Saša Bijelić i Akademija dramskih umjetnosti (ADU), a za koprodukciju Hrvatska radiotelevizija i Grupa 7.

Deseti dugometražni film redatelja Dalibora Matanića, naziva *Egzorcizam*, horor je koji je sniman i službeno emitiran tijekom jeseni 2017. godine. Odmah po naslovu filma možemo zaključiti kako je riječ o još jednoj interpretaciji kontroverze vezane za crkveno i psihijatrijsko poimanje egzorcizma, no Dalibor Matanić svoju je priču bazirao na navodnim istinitim događajima koji su se dogodili mladoj djevojci u Vodnjanu 6. rujna 2016. godine. Istovremeno izvodeći autorsku kazališnu predstavu u Istarskom narodnom kazalištu u Puli baziranu na egzorcizmu, informacija o vršenju egzorcizma ubrzo je doprla do Matanića i glumaca iz predstave te su, nakon dubinskih istraživanja i ispitivanja mještana o zataškanom slučaju, odlučili snimiti film baziran na tim događajima. S filmskim budžetom od jedva 100 000 kuna, redatelj je u brojnim televizijskim i pisanim intervjuima naglasio kako je metaforička poruka radnje filma ustvari potreba za kolektivnim pročišćenjem kao jedinim mogućim opstankom hrvatskog društva. *Egzorcizam* je psihološki horor film s dosad najviše elemenata filma strave u hrvatskoj kinematografiji, a realiziran je u produkciji Kinogerile i distribuciji 2i Filma.

Radnja prati svećenika posrnulog u vjeri (Janko Popović Volarić) kako se sprema izvršiti svoj prvi obred egzorcizma nad mladom i naizgled opsjednutom Mašom Artuković (Nika Ivančić). U tom pothvatu pridružuju mu se i psihijatrica Sofija (Senka Bulić), nepozvana novinarka Lidija (Lana Gojak) i snimatelj Boris (Marko Braić) iz konzervativne

katoličke Obiteljske TV, a sve ih dočekuje Mašina sestra Vera (Helena Minić-Matanić), u nadi kako će kolektivno uspjeti razriješiti Mašu psihičkih ili puno mračnijih muka. Svaka pojedina osoba upletena u obred krije svoje tajne i osobne demone, koji će se kasnije ispostaviti kao plodno tlo za razvijanje zla u mračnom podrumu.

Slika 13: Opsjednuta Maša Artuković u filmu 'Egzorcizam' (2017.) red. Dalibor Matanić

Kako je već napomenuto, *Egzorcizam* posjeduje najviše elemenata filma strave u hrvatskom filmu, a to ponajprije možemo vidjeti i osjetiti u njegovoj uznemirujućoj atmosferi, veoma mračnim scenama, turobnosti koja obuhvaća svakog lika, klaustrofobičnosti mjesta radnje i povremenim krvavim prizorima. Film je sniman u *found footage* stilu, gdje kamera većinom snima u prvom licu te nije statična, vjerojatno kako bi se postigao efekt autentičnosti. Većina radnje odvija se u mračnom podrumu gdje se sestra Vera brine o Maši te je misli izliječiti pomoću crkvenog obreda egzorcizma, a Maša, kako naracija teče, postaje sve izoliranija od stvarnosti i sve više kreće manipulirati osjećajima prisutnih, dotičući se njihovih loših djela i sjenki iz prošlosti. U međuvremenu, uviđamo kako su svi likovi mahom povezani prošlim događajima, a elementi fantastike postaju prisutni kada opsjednuta Maša krene bježati po podrumu, pritom se sve više deformirajući i čineći nadnaravne, neljudske stvari. Dalibor Matanić u ovom se filmu snažno metaforički i simbolički osvrnuo na crkveni konzervativizam, kao i na radikalni ateizam, namjeravajući pokazati kako je univerzalno rješenje socioloških problema upravo ujedinjenje nespojivoga i zajednička borba protiv zla, bilo nadnaravnog, bilo ovozemaljskog.

4.1.1. Krsto Papić - *Izbavitelj i Infekcija*

Scenarist i filmski redatelj Krsto Papić snimio je 1976. godine znanstvenofantastični film *Izbavitelj*, film koji je u tadašnjoj kinematografiji pružio najviše elemenata filma strave te koji je s vremenom postao jedan od naglašenijih temelja hrvatskog žanrovskog filma. Krsto Papić snimio je film prema priči ruskog pisca Alexandra Grina, naziva *Lovac na štakore*, o kojoj je u razgovoru s Jurajem Kukočem, Danielom Rafaelićem i Tomislavom Šakićem za Hrvatski filmski ljetopis (2010) rekao sljedeće:

„Ja sam priču mutno znao jer sam studirao i rusku književnost. Grin je bio jako cijenjen pisac, on je neki poludisident. Nije zapravo onaj pravi ruski disident, on je umro pod čudnim okolnostima u vrijeme Staljina. Ja sam govorio Brešanu da bih radio film po Kafki, U kažnjeničkoj koloniji. (...) Ali, kaže, ima jedna druga, mislim da bi se po njoj moglo, to je *Lovac na štakore* od Grina. Onda sam ja to pročitao, Pacolovac, beogradsko izdanje. Brešan je napisao scenarij, ali to je bila takva produkcija, to ni Hollywood ne bi mogao. Zamislio je Petrograd kao mjesto radnje; teku rijeke, dvorci se ruše, mostovi se otvaraju i zatvaraju... rekao sam mu, pa gdje bi mi to snimili, tko bi dao novce?“ (Kukoč; Rafaelić; Šakić, 2010.).

Radnja *Izbavitelja* događa se tijekom 30-ih godina 20. stoljeća, a Papić u nastavku razgovora govori:

„To se događa u nekoj krizi, mislim da se može u priči osjetiti da je to neka predrevolucija ili postrevolucija, ljudi su gladni. Priča je jako dobra, ali bilo je jako puno ljudi koji su mene napadali da smo mi otišli daleko od priče. Zapravo ta priča se događa u jednom somnambulnom stanju, jedan je čovjek bolestan. Pa on ima neke vizije. Film ima tih tragova, ali puno je tamo likova izmišljeno.“ (Kukoč; Rafaelić; Šakić, 2010.).

Priča prati pisca Ivana Gajskog (Ivica Vidović) koji dolazi do ruba siromaštva, nakon što ne uspijeva prodati svoje priče niti jednom izdavaču. Uz pomoć prijatelja, policajca Rupčića pronalazi napuštenu centralnu banku i koristi je kao utočište. Šećući se zgradom, uočava neobično veliki broj ljudi svečano odjevenih na organiziranom okupljanju, od kojih uspijeva pobjeći te ih počinje istraživati, nakon poziva policiji koja netom poslije nije uspjela pronaći niti jedan trag prisutnosti istih. Čitajući knjigu *Ert Ertrus*, saznaje kako su štakori mračna i mitska bića koja mogu prevladati ljudskim umom. Upravo tu nailazimo na izraženost fantastike ispunjene elementima horor filma. Papićeva izvrsna intuicija za

traženjem kvalitetne scenografije, pravljenjem napete atmosfere, dodatno potpomognute kvalitetnom, dinamičnom naracijom, stvorila je prvog pravog predstavnika filma strave hrvatske kinematografije, dodatno pojačanog snažnim političkim konotacijama tadašnjeg vremena. Na pitanje jesu li ljudi-štakori referenca na fašiste ili komuniste, u nastavku razgovora za Hrvatski filmski ljetopis (2010), Krsto Papić odgovara: „Fašisti, ali ni komunisti nisu imuni.“ (Kukoč; Rafaelić; Šakić, 2010.). U filmu glavne uloge tumače i Fabijan Šovagović (lik profesora Martina Boškovića), Mirjana Majurec (lik Sonje Bošković) te Relja Bašić (gradonačelnik).

Krsto Papić od *Izbavitelja*, sve do svoje smrti 2013. godine nije snimio puno dugometražnih filmova. Od zapaženijih, tu su filmovi *Tajna Nikole Tesle*, *Život sa stricem*, *Priča iz Hrvatske* te *Kad mrtvi zapjevaju*, a 2003. godine dogodio se i svojevrсни *remake* *Izbavitelja*, odnosno njegova suvremena nadogradnja, film *Infekcija*. Budući da je riječ o filmu koji se nastoji referencirati na radnju svog prethodnika, radnju nećemo ponovno opisivati, osim nekoliko promjena. S obzirom da je i *Izbavitelj* metaforički bio političan film, *Infekcija* nastavlja u pravcu politizacije radnje, odnosno, ta politizacija nameće se kao uzročno-posljedična stavka u oba filma, doduše, u novijem filmu dakako u kontekstu suvremenih političkih zbivanja u Europi i Hrvatskoj. Kriminalna manipulacija građana, nestanci slikara, književnika, kipara i ostalih umjetnika, sve to povezano kao dio televizijske produkcije, gdje su ljudi štakori ponovno aktivni te ponovno u vidu bogatih i moćnih ljudi, akademika, političara i novinara. Film nastavlja tendenciju spajanja znanstvene fantastike s elementima filma strave, a za razliku od praktičnih efekata koje smo mogli vidjeti u *Izbavitelju*, u *Infekciji* se upražnjavaju i digitalne animacije, primjerice velikog štakora, što možemo vidjeti na sljedećoj fotografiji:

Slika 14: Veliki štakor u filmu 'Infekcija' (2003.) r. Krsto Papić

U filmu se nalazi prepoznatljiva glumačka postava, Leon Lučev u glavnoj ulozi pisca Ivana Gajskog, Sven Medvešek u ulozi profesora Boškovića, Lucija Šerbedžija u ulozi Sare, Filip Šovagović u ulozi gradonačelnika te pored navedenih – Božidar Alić, Ivo Gregurević, Zlatko Vitez, Vanja Drach i drugi. Film, iako je prvotno snimljen 2003., distribuirao se tek 2005. godine zbog rezanja i prilagođavanja određenih scena te je u kraćoj verziji prikazan u kinima.

4.2. Kratkometražni filmovi

Kao i filmska baza kratkometražnih filmova svake druge nacije i Hrvatska ima interesantne uratke koji su u velikom broju amaterske produkcije, s često minimalnim izvorom financija i praćenošću, no u svakom slučaju, u ovom radu bit će opisana filmska djela koja svoja uporišta ne pronalaze u komercijalnom ili ekonomskom kontekstu, već su produkt redateljeva predstavljanja žanrovskoj publici, projekti nekadašnjih studenata režije ili raznih amaterskih filmskih udruženja koji svoj rad baziraju na entuzijazmu. U ovom poglavlju nisu predstavljeni svi kratkometražni hrvatski horor filmovi, već oni koji su dostupni za gledanje ili su bili prikazani na nekim od filmskih festivala te oni za koje se može naći bilo kakav relevantan podatak. Kao i u slučaju s dugometražnim filmovima i ovdje će se kronološki prikazati nastanak i bujanje kratkog horor filma početkom 21. stoljeća. Nije poznato postoje li zabilježeni podaci o egzistiranju kratkometražnog horor filma za vrijeme bivše države, sve do

devedesetih godina 20. stoljeća, kada redatelj Kristijan Milić predstavlja filmove *Backwoods* i *Dosada*.

Napravljen za Akademiju dramske umjetnosti u Zagrebu, u školskoj godini 1996./1997., desetominutni projekt *Backwoods* gotovo u potpunosti je nijemi film koji u sebi ima jasne odlike punokrvnog žanrovskog filma s elementima crnog humora. Mladić i djevojka voze se cestom koju okružuje šuma, da bi pri popravku automobila nabasali na skupinu manijaka koji ih otmu i krenu seksualno, fizički i psihički zlostavljati. *Backwoods* je u svojoj suštini film koji se može referencirati na brojne svjetske *trash* filmove osamdesetih i devedesetih godina, glazba igra veoma važnu ulogu u naraciji, pokretima kamere i interakciji likova, stoga nekakav suvisli dijalog u filmu i ne postoji. Sniman u crno-bijeloj tehnici, sadrži mnogo krvavih, nasilnih i morbidnih scena, što mu samo po sebi daje etiketu punokrvnog žanrovskog horor filma.

S druge strane, *Dosada* iz 1998. godine predstavlja film sniman u boji i s više lokacija, no repetitivno glazba u Milićevom hororu igra veoma važnu ulogu. Radi se o čovjeku koji, umjesto da ubija dosadu, dane provodi ubijajući iz dosade. Film alegorično upućuje na to tko se sve slobodno šeće našim svijetom i kakvih gadosti uopće nismo ni svjesni, a kamoli da smo za njih spremni. Priča opet traje desetak minuta, a tijekom radnje vidimo nemali broj krvavih prizora, odsijecanja udova i ostalih dijelova tijela, koji pomalo šokantno započinju već s prvom scenom.

Pomanjkanjem izvora za postojanjem relevantnog kratkometražnog horor filma u sljedećih deset godina, od 2008. godine dolazi do zamjetnog porasta kratkometražnih filmova svih žanrova, uključujući i film strave, a sljedeći na redu dosta je drugačiji od navedena dva prethodnika.

Crna ovca u restoranu za zombije (2008.) trominutni je filmski uradak Kristijana Kaurića i Brojka Film Productions. Splet je to filmova poput onih Charlieja Chaplina ili Bennyja Hilla s naglašenim retro načinom snimanja, koji je ustvari horor samo po pojavi zombija, inače je ovdje riječ o čistoj kratkoj nijemoj komediji. Kaos u fiktivnom restoranu za zombije koji nastane fuzija je nes(p)retnih okolnosti, dojmljivog načina snimanja i korištenja dobrih praktičnih efekata.

Sirovo (2008.), filmaša Davora Vlahova, petominutno je djelo koje govori o čovjeku kojega u javnom prijevozu i pri hodanju kroz šumu proganja druga osoba, da bi se na kraju otkrio neočekivan razlog proganjanja. Uz ovaj, Vlahov je snimio još jedan žanrovski kratkometražni film, naziva *No Reflection / Bez odraza*, iz 2011. godine.

Dario Lonjak predstavlja nam svoja dva kratka horor filma, *Dan Mrtvih* (2008.) i *Zorgazam* (2010.). *Dan Mrtvih* po naslovu povlači dojam kako je opetovano riječ o domaćem *zombie* filmu, međutim, riječ je o horor komediji, gdje glavni lik Robert proživljava užasan dan i kreće u osvetu svima koji su mu dan učinili lošim, nešto u stilu filma *Falling Down* (*Dani ludila*, 1993.), samo u krvavijem obliku s više grafičkog nasilja. Glavnog lika tumači Robert Ugrina, a film je dinamičan desetominutni projekt unutar kojeg postoji nemali broj vrlo dobro realiziranih i prikazanih krvavih scena.

Zorgazam je drugi film Daria Lonjaka te predstavlja distopijsku budućnost, gdje američka vlada 2019. godine širi smrtonosni virus koji ubija 70% populacije. Još jedan od ciljeva virusa bio je ostatak populacije učiniti ovisnima o svoja dva proizvoda - McDonalds i Koka Kola. Gledamo radnju iz 2021. u Zagrebu. Nagrađen kao najbolji SF na Trash Film Festivalu, *Zorgazam* je oku jako ugodno ostvarenje koje se ne libi pokazati i pokoji kadar previše (ili izvan okvira naše kinematografije). Dodajmo još pri tom da je efekte radio Miroslav Lakobrija, a priča je nastala prema djelu *Igra tucanja* Tarika Kulenovića.

Momentum Mortem (2012.) veoma je jednostavno ostvariv projekt u režiji Tonija Juričića, koji u fokusu ima jednog jedinog lika kojega gledamo kako priča sa samim sobom, odnosno sa svojom drugom ličnošću, navodnim serijskim ubojicom ili sa samom Smrti. Podvojena ličnost i dijalog-monolog s njom odrađen je simplicirano i tematski zanimljivo, bez neke potrage za kompleksnijim sadržajem ili nešto bogatijim kadrovima. Film traje nešto manje od devet minuta.

How to Survive a Zombie Apocalypse (*Kako preživjeti zombie apokalipsu*) trilogija je osječkog fotografa i filmaša Vedrana Marjanovića Wekstera, izašla tijekom 2012. i 2013. godine te je pravi "priručnik" za preživljavanje *zombie* apokalipse na jedan humorističan način. Zabavan kratkometražni projekt, čiji je prvi dio probio barijere naše i okolnih zemalja i dosegao veliku gledanost izvan svoje zemlje, sadrži interesantan humor i radnje likova, veoma dobre specijalne efekte, uzevši u obzir da film nije skoro imao nikakav budžet. Kroz sva tri dijela upoznajemo se s glavnim likovima, koji preživljavaju napade zombija i raznim

lekcijama pokazuju gledateljstvu na koji se način uspješno obraniti (ili uspješno napasti) krvoločne zombije.

Govornica (2012.) je kratki film scenarista Christiana Kolacija i redatelja Ronalda Brzaka. Telefon u javnoj govornici zvoni, dolazi žena u prolazu i javi se te vodi diskusiju s nepoznatom osobom pet i nešto minuta, kako bi na kraju taj poziv naprasno završio tragedijom. Za glazbu u ovom šestominutnom filmu zaslužan je Milan Manojlović Mance.

Tri želje (2013.) uskršnji je kratki horor film osječkog redatelja Luke Pejića. Djevojčica zaželi tri želje moralno upitnog sadržaja, koje joj se 15 godina kasnije počnu ostvarivati. Ovaj crno-bijeli film zanimljiva je igra svjetlima, kamerom, šminkom, s odličnim naratorom, dobrim glumcima i zanimljivim kadrovima.

Gmaz (2013.) ili *Reptiloid* polusatni je znanstvenofantastični horor u režiji Marina Mandira. Dva policajca odlaze u šumu istražiti ubojstvo čovjeka, zbog čega se jedan od njih izgubi i nastaje potraga i potjera, no ono što živi u šumi nije ljudsko biće. *Gmaz* je, s jedne strane, iskorak u domaćem filmu, upravo zbog upotrebe praživotinje korištenjem specijalnih efekata, s naglaskom na izričito korištenje tih efekata za realizaciju tog gušterolikog stvora te s netipičnom radnjom za naše podneblje, no s druge strane, riječ je o neadekvatnom i snimateljski i montažerski skromno odrađenom horor filmu.

Hotel Zlo (2014.) djelo je osječkog redatelja Krešimira Pejića, koji zajedno s bratićem Lukom Pejićem filmski djeluje kroz udruhu Novi film. Ovaj crnohumorni polusatni horor sniman je u crno-bijeloj tehnici te je plod nezavisne produkcije. Radnja se događa početkom 20. stoljeća, a prati pisca Alana Colda koji odluči odsjesti u sablasnom hotelu, čiji je vlasnik, kako se kasnije doznaje - kanibal. Za specijalne efekte zaslužan je već prethodno spomenuti filmaš Vedran Marjanović Wekster, uz Kristijana Hvastu, a elementi filma strave jasno su izraženi kroz tmurnu scenografiju i ugođaj, uz pokoji krvavi prizor i gradnju napetosti pri zapletu priče.

Potjera (2015.) predstavlja prvu filmsku vježbu studenata filmske i TV režije Akademije dramske umjetnosti u Zagrebu, pod redateljskom palicom Filipa Zadre. Ovo je žanrovski film koji ne daje previše pozadine oko prikazanih događaja u njemu, pri čemu se stvara određena neizvjesnost i napetost, a riječ je o mladiću koji se šeće praznim ulicama grada te ga odjednom krene proganjati troje maskiranih osoba. S obzirom da je riječ o

filmskoj vježbi, fokus se, osim brze i jednostavne radnje, pridaje igranju s raznim kutovima snimanja i pokretima kamere.

Igrica (2016.) nastaje godinu poslije, a film je realiziran kao treća filmska vježba studenata navedene akademije, ponovno u režiji Filipa Zadre. U filmu, dječak je opsjednut video-igricama te ih neprestano igra, a u trenutku kada mu majka odlazi izvan kuće, u nju ulazi nepoznati i nepozvani gost. Slično kao i s filmom *Potjera*, niti ovdje ne otkrivamo previše pozadinskih događaja koji su prethodili radnji filma, stoga su prisutnost nepoznatog entiteta i uznemirujuća igra s dječakom efektivni aduti pri stvaranju horor atmosfere. Uz to, s obzirom da je ponovno riječ o filmskoj vježbi, određeni dijelovi filma snimljeni su iz različitih kutova gledišta, gdje valja izdvojiti ono iz prvog lica.

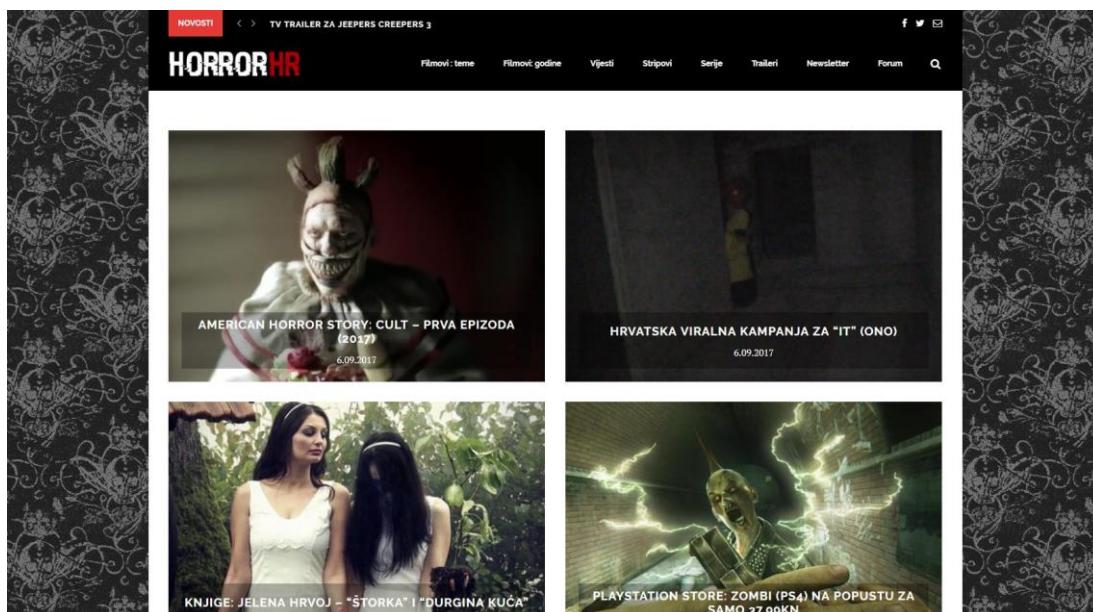
5. DOMAĆI INTERNETSKI IZVORI ZA RAZVOJ HOROR FILMA

Ekspanzijom korisnika Interneta na području Republike Hrvatske i šire regije početkom 21. stoljeća, pojavila se i potreba za povezivanjem korisnika putem društvenih mreža, foruma i tadašnjeg najvećeg trenda - blogova. "Ono što je zaista najviše pokrenulo revoluciju jest pojava blogosfere. Forma bloga inkorporira obje paradigme, monološku i dijalošku te ih spaja u sebi i pomiruje" (Basrak, 2009.).

Sama blogosfera u Hrvatskoj uzela je poviše maha jer su se iznenađujuće veliki postotci kreiranja blogova dogodili u kratkom vremenu, da bi na kraju otprilike u istom roku sve maštarije o znatnom unapređivanju blogerskog sadržaja pale u vodu, dolaskom velikih društvenih mreža kao što su Microsoft Service Network (MSN), Facebook, Twitter i ostali.

Pojavom velike količine hrvatskih blog servisa, kao što su Blog.hr, Blogger.hr ili MojBlog.com, koji su omogućavali kreiranje vlastitog bloga i stvaranja multimedijskog sadržaja, niknuli su brojni blogovi koji su bili različitih tematika - od osobnih dnevnika, osvrti, komentiranja društvenih događaja pa sve do informativnih, znanstvenih i blogova popularne kulture. Upravo ovi potonji tematika su ovog poglavlja.

Zanimljiv je podatak da je sve počelo 2005. godine s pojavom bloga HorrorHR, na adresi *horrorhr.blog.hr*. Tadašnji blog, a današnja vodeća hrvatska web-stranica s informacijama iz svijeta horor filma, počeo je s kratkim osvrtima autora na horor filmove koje je posljednje pogledao. Blog se 2006. godine prebacuje s bloga na web-stranicu i paralelno s tim prelaskom, osniva se i forum *HorrorHR tamnica* za sve ljubitelje horor umjetnosti. Forum, koji je i dan danas aktivan, služi za upoznavanje, razmjenu, komentiranje i informiranje o tematskim događajima, žanrovskim ostvarenjima (pretežito u domeni filma) te je ubrzo brojao veliku količinu registriranih korisnika. Prije nego što se blog prebacio na web domenu, pojavili su se i ostali tematski blogovi: *HorrorFilm Playground*, *Movieworld*, *Groblje horora*, *Drugsbunny's Horror Reviews*, *Filmomanija*, *Dexter Morgan Horror Blog* i drugi.

Slika 15: Prikaz sučelja web-stranice horrorhr.com.

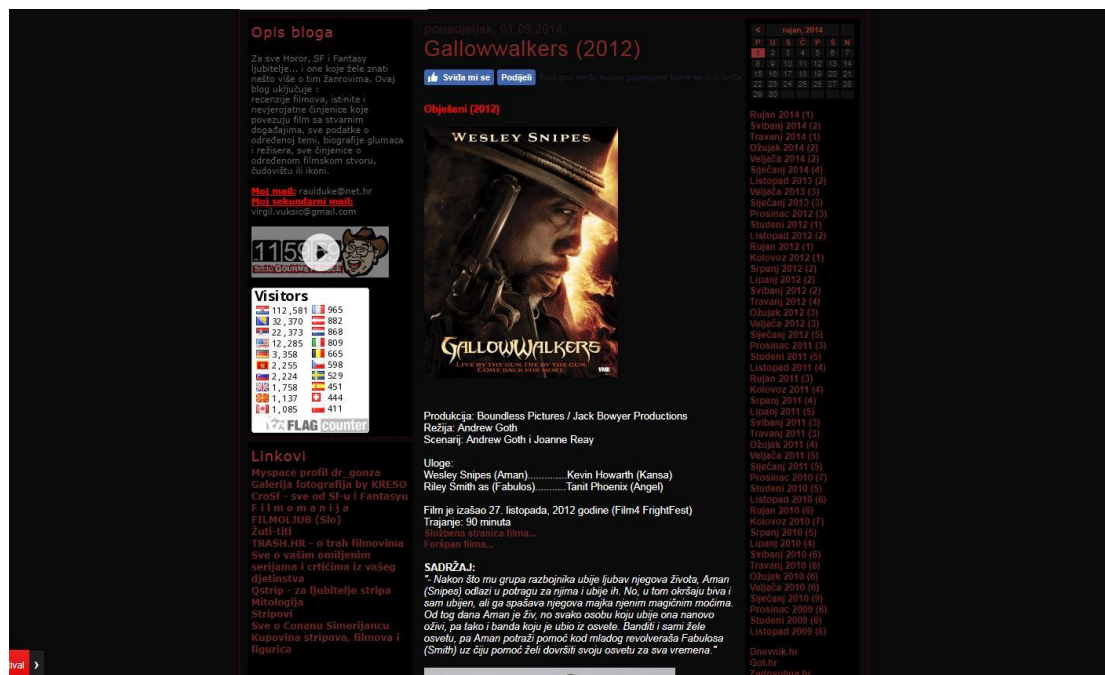
HorrorHR nije jedina web-stranica koja se bavi tematikom horor filma. 2012. godine pojavila se web-stranica pod nazivom *Hororvizija*. Autor i administrator stranice je Josip Brkić, a stranica je također nastala iz prvotne forme bloga, iz razloga što su uređivačke mogućnosti na platformama za web dizajn bile i ostale veće. Stranica se isključivo bavi horor žanrom i to recenzijama horor filmova, ali i zanimljivostima koje imaju veze sa žanrom.

Slika 16: Prikaz sučelja web-stranice hororvizija.net.

Vratimo se na trenutak na spomenute blogove, od kojih ćemo izdvojiti najreprezentativnije i ukratko ih opisati.

HororFilm Playground (na adresi frogbros.blog.hr) blog aktivan je od 2009. godine, a pokrenuo ga je Virgil Vukšić. Zamišljen je kao blog o svemu što ima veze s hororom, SF-om i fantasy žanrom putem recenzija i osvrti (filmskih, strip i književnih). Blog dosad broji preko 450 000 posjeta, a na njemu se mogu naći i recenzije video-igara, figurica, biografije, znanstvene činjenice i teorije, kao i osvrti na domaće uratke iz svijeta filma i beletristike.

Slika 17: Prikaz sučelja bloga frogbros.blog.hr.

Groblje horora je ime bloga koji se bazira na recenzijama domaćih i stranih horor filmova i serija na adresi recenzijefilmova.blog.hr. Blog djeluje od lipnja 2007. godine, a od 2009. godine broji više od 130 000 posjeta, više od 500 recenziranih filmova te desetak horor serija, a sadrži i članke koji u obliku kolumni promoviraju osobe, događaje te amaterske filmske produkcije horor kulture.

Slika 18: Prikaz sučelja bloga recenzijefilmova.blog.hr.

Movieworld je također svoju aktivnost počeo u vrijeme otvaranja desetak drugih filmskih blogova. Za razliku od drugih blogova koji su pratili aktualnosti i pisali o novijim žanrovskim ostvarenjima, *Movieworld* (nekoć zvan *Filmsko groblje*) se bavio *trash* i niskobudžetnim filmovima, filmovima B i niže kategorije s čudovištima, *spaghetti westernima*, talijanskim SF hororima, eksploatacijskim filmovima i filmovima postapokaliptične tematike. Autor bloga je Hrvoje Kušen, a splotom okolnosti, blog koji je s vremenom prešao na Wordpress platformu, prestao je s radom.

6. KATALOG HRVATSKE HOROR BELETRISTIKE I FILMOVA STRAVE

Beletristika:

Dešković, Ernie Gigante: *Creatio*, Editore Dante SpA, Rijeka, 2002.

Dešković, Ernie Gigante: *Posrnuli*, Morgan, Rijeka, 2003.

Faust, Viktoria: *U anđeoskom liku zvijeri*, Zagrebačka naklada, Zagreb, 2000.

Faust, Viktoria: *Anđeo na mome grobu*, Distri-book, Zagreb, 2003.

Faust, Viktoria: *Galerija užasa*, Distri-book, Zagreb, 2003.

Faust, Viktoria: *Skice za umiranje*, Distri-book, Zagreb, 2003.

Faust, Viktoria: *Vampirski snovi*, Distri-book, Zagreb, 2003.

Faust, Viktoria: *Neizgovorena priča*, Centrum, Zagreb, 2005.

Faust, Viktoria: *Smrtno uplašen*, Centrum, Zagreb, 2005.

Faust, Viktoria: *Anastazija*, Centrum, Zagreb, 2006.

Faust, Viktoria: *Tamnije od zgrušane krvi*, Zagrebačka naklada, Zagreb, 2013.

Faust, Viktoria: *Simonovi grimoari*, vlastito izdanje autorice, Samobor, 2016.

Krušvar, Zoran: *Izvršitelji nauma Gospodnjeg*, Mentor, Zagreb, 2007.

Krušvar, Zoran: *Zvijeri plišane*, Knjiga u centru, Zagreb, 2008.

Macan, Darko: *Dlakovuk*, Knjiga u centru, Zagreb, 2007.

Macan, Darko: *Jadnorog*, Knjiga u centru, Zagreb, 2008.

Macan, Darko: *Pampiri*, Knjiga u centru, Zagreb, 2009.

Macan, Darko: *Djed Mrz*, Knjiga u centru, Zagreb, 2011.

Macan, Darko: *Trnoručica*, Knjiga u centru, Zagreb, 2013.

Macan, Darko: *Ljubožder*, Knjiga u centru, Zagreb, 2015.

Mihalinec, Marko, Grgić, Velimir: *Kriza - hrvatski horor*, Algoritam, Zagreb, 2010.

Hrvoj, Jelena: *Štorika*, vlastita naknada autorice, Krapina, 2014.

Hrvoj, Jelena: *Durgina kuća*, vlastita naknada autorice, Zagreb, 2016.

Hrvoj, Jelena: *Štorika Manifest*, vlastita naknada autorice, Sveta Nedelja, 2017.

Lepčin, Igor: *Vražje oko*, Knjiga u centru, Zagreb, 2008.

Pasini, Mislav: *Blackout*, Profil International, Zagreb, 2004.

Pasini, Mislav: *Mrtva straža*, Nova knjiga Rast, 2007.

Pasini, Mislav: *Sumrak razbijenog uma*, Nova knjiga Rast, Zagreb, 2008.

Pasini, Mislav: *Točka dezorijentacije*, Dušević & Kršovnik, Rijeka, 2010.

Pasini, Mislav: *Zimska priča - jeza mojih sjećanja*, Studio TiM, Rijeka, 2017.

Peričić, Denis: *Krvavo*, Disput, Zagreb, 2004.

Perić, Boris: *Groblje bezimenih*, Naklada Mlinarec-Plavić, Zagreb, 2003.

Perić, Boris: *Vampir*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2006.

Posarić, Luka: *Kosac*, Partenon, Zlatar, 2002.

Strašne priče: ur. Kralj, Ivan, Mala performerska scena, Zagreb, 2013.

Šišović, Davor, ur.: *Vampirske priče*, Pučko otvoreno učilište, Pazin, 2006.

Špišić, Davor: *Kuke za šunke*, Znanje, Zagreb, 2004.

Šojat, Ivana: *Emet i druge priče*, Fraktura, Zaprešić, 2016.

Tarle, Denis: *Zombie.hr*, 24sata, Zagreb, 2013.

Zagreb - zbirka hrvatskog horora: ur. Jambrišak, Tatjana, Vrban, Darko, Mentor, Zagreb, 2006.

Dugometražni film:

Bulajić, Veljko, red.: *Čovjek koga treba ubiti*, Croatia Film, Filmski studio Titograd, 1979.

Ivanda, Branko, red.: *Nocturno*, RTV Zagreb, 1974.

Kljaković, Vanča, red.: *Đavolje sjeme*, RTV Zagreb, 1979.

Matanić, Dalibor, red.: *Egzorcizam*, Kinogerila, 2017.

Milić, Kristijan, red.: *Živi i mrtvi*, MainFrame, 2007.

Papić, Krsto, red.: *Izbavitelj*, Jadran film, 1976.

Papić, Krsto, red.: *Infekcija*, Ozana Film, NWave Pictures, HRT, 2003.

Rogar, Ivan, red.: *Vektor*, nezavisna produkcija, 2010.

Šorak, Dejan, red.: *Krvopijci*, Jadran film, 1989.

Tanhofer, Nikola, red.: *Nije bilo uzalud*, Jadran film, 1957.

Tribuson, Snježana, red.: *Mor*, HRT, 1992.

Vitez, Ivan-Goran, red.: *Šuma summarum*, Kinorama, 2010.

Vukotić, Dušan, red.: *Gosti iz galaksije*, Zagreb film, Jadran film, Filmové studio Barandov Praha, 1981.

Srednjometražni i kratkometražni film:

Brzak, Ronald, red.: *Govornica*, 2012.

Juričić, Toni, red.: *Momentum mortem*, 2012.

Kapac, David, red.: *Zagorski specijalitet*, Akademija dramske umjetnosti, 2011.

Kaurić, Kristijan, red.: *Crna ovca u restoranu za zombije*, 2008.

Lonjak, Dario, red.: *Dan Mrtvih*, 2008.

Lonjak, Dario, red.: *Zorgazam*, 2010.

Mance, Sandi, red.: *Nasty Nancy*, 2010.

Mandir, Marin, red.: *Gmaz*, 2013.

Marjanović, Vedran, red.: *How to Survive Zombie Apocalypse*, 2012./13.

Milić, Kristijan, red.: *Backwoods*, 1996./97.

Milić, Kristijan, red.: *Dosada*, 1998.

Pejić, Krešimir, red.: *Hotel Zlo*, 2014.

Pejić, Luka, red.: *Tri želje*, 2013.

Vlahov, Davor, red.: *Sirovo*, 2008.

Zadro, Filip, red.: *Potjera*, 2015.

Zadro, Filip, red.: *Igrica*, 2016.

7. ZAKLJUČAK

Nakon što smo iscrpno proučili stanje u hrvatskoj beletristici i filmu po pitanju žanra horora, dobili smo određeni uvid u kvantitetu i zastupljenost tog umjetničkog žanra u Republici Hrvatskoj. Došli smo do zaključka da je žanr horora od 1950. godine pa do danas slabo i prilično neadekvatno zastupljen u umjetnosti i medijima, barem što se tiče produktivnosti i broja hrvatskih autora i umjetnika koji se tim žanrom bave.

Horor beletristika u hrvatskom izdavaštvu, poglavito za vrijeme Jugoslavije, nailazi na raznorazne prepreke, od nepostojanja dovoljnog interesa od strane izdavaštva, preko potencijalno malog broja autora horor žanra te čitateljske publike koja preferira domaću žanrovsku književnost, sve do minimalne zastupljenosti žanra horora u hrvatskim *mainstream* medijima. Slična stvar događa se i s filmom, gdje financiranje projekata rijetko dolazi od državnih institucija, već se većina dugometražnih i kratkometražnih filmova bazira na vlastitim produkcijama i koprodukcijama s drugim zemljama te nezavisnim izvorima financiranja.

S druge strane, postojeća horor beletristika i filmovi strave otkrivaju raznolik sadržaj bogat brojnim elementima žanra, šarolikih tematika, raznovrsnih miješanja s drugim žanrovima i referencama na svjetski poznata djela te različite i ponekad autentične pristupe hororu kao pop-kulturnom fenomenu.

Cilj ovoga rada bio je, kao što je navedeno na početku, ukazati na postojanost žanra u hrvatskoj umjetnosti te predstaviti katalog beletristike i filma. Katalog je osmišljen poglavito radi čitateljske i filmske publike kao pomoć pri nalaženju relevantnog sadržaja. Istovremeno, on predstavlja zastupljenost žanra na domaćim internetskim izvorima, gdje primjećujemo kako postoje želje i ambicije prema razvoju domaćeg horora, kao i potrebe za širenjem horor "kulture".

8. LITERATURA

1. Basrak, Bojan. Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije.// Čemu 8,16/17 (2009), str. 53-67.
2. Carroll, Noël. The Philosophy of Horror or Paradoxes of the Heart. New York; London: Routledge, 1990.
3. Clasen, Mathias. The Horror! The Horror!// The evolutionary review 1,1 (2010), str. 112-119.
4. Dešković, Ernie Gigante. Creatio. Rijeka: Editore Dante SpA, 2002.
5. Dešković, Ernie Gigante. Posrnuli. Rijeka: Morgan, 2003.
6. Faust, Viktoria. U anđeoskom liku zvijeri. Zagreb: Zagrebačka naklada, 2000.
7. Faust, Viktoria. Anđeo na mome grobu. Zagreb: Distri-book, 2003.
8. Faust, Viktoria. Galerija užasa. Zagreb: Distri-book, 2003.
9. Faust, Viktoria. Skice za umiranje. Zagreb: Distri-book, 2003.
10. Faust, Viktoria. Vampirski snovi. Zagreb: Distri-book, 2003.
11. Faust, Viktoria. Neizgovorena priča. Zagreb: Centrum, 2005.
12. Faust, Viktoria. Smrtno uplašen. Zagreb: Centrum, 2005.
13. Faust, Viktoria. Anastazija. Zagreb: Centrum, 2006.
14. Faust, Viktoria. Tamnije od zgrušane krvi. Zagreb: Zagrebačka naklada, 2013.
15. Faust, Viktoria. Simonovi grimoari. Samobor: Vlastito izdanje, 2016.
16. Hrvoj, Jelena. Štoraka. Krapina: Krapina: vlastita naknada, 2014.
17. Hrvoj, Jelena. Durgina kuća. Zagreb: vlastita naknada, 2016.
18. Hrvoj, Jelena. Štoraka Manifest. Sveta Nedelja, vlastita naknada, 2017.
19. Humphries, C.W. 5 Elements of a good horror story, 2012.
<https://www.cmhumphries.com/blog/5-elements-of-a-good-horror-story>
(15. rujna 2017.)
20. Krušvar, Zoran. Izvršitelji nauma Gospodnjeg. Zagreb: Mentor, 2007.
21. Krušvar, Zoran. Zvijeri plišane. Zagreb: Knjiga u centru, 2008.
22. Kukoč, Juraj; Rafaelić, Danijel; Šakić, Tomislav. Krsto Papić u razgovoru: "Želim pridobiti vječnu publiku".// Hrvatski filmski ljetopis, 16 (2010), 61, str. 10-70.
23. Lepčin, Igor. Vražje oko. Zagreb: Knjiga u centru, 2008.
24. Macan, Darko. Dlakovuk. Zagreb: Knjiga u centru, 2007.
25. Macan, Darko. Jadnorog. Zagreb: Knjiga u centru, 2008.
26. Macan, Darko. Pampiri. Zagreb: Knjiga u centru, 2009.
27. Macan, Darko. Djed Mrz. Zagreb: Knjiga u centru, 2011.
28. Macan, Darko. Trnoručica. Zagreb: Knjiga u centru, 2013.
29. Macan, Darko. Ljubožder. Zagreb: Knjiga u centru, 2015.
30. Mihalinec, Marko; Grgić, Velimir. Kriza - hrvatski horor. Zagreb: Algoritam, 2010.
31. Milanović, Tomislav. Veliki uspjeh "kraljice horora": Roman "U anđeoskom liku zvijeri" objavljen u Americi, 2016. <https://tinyurl.com/yd399eb8> (13. rujna 2017.)
32. Milić, Kristijan. Studije istraživanja: Novi film strave.// Hrvatski filmski ljetopis, 8 (2002), 29, str. 3-17.

33. Newman, Kim. *Nightmare Movies: Horror on Screen Since 1960s*. London: Bloomsbury Publishing Plc., 2011.
34. Pasini, Mislav. *Blackout*. Zagreb: Profil International, 2004.
35. Pasini, Mislav. *Mrtva straža*. Zagreb: Nova knjiga Rast, 2007.
36. Pasini, Mislav. *Sumrak razbijenog uma*. Zagreb: Nova knjiga Rast, 2008.
37. Pasini, Mislav. *Točka dezorijentacije*. Rijeka: Dušević & Kršovnik, 2010.
38. Pasini, Mislav. *Zimska priča: jeza mojih sjećanja*. Rijeka: Studio TiM, 2017.
39. Peričić, Denis. *Krvavo*. Zagreb: Disput, 2004.
40. Perić, Boris. *Groblje bezimernih*. Zagreb: Naklada Mlinarec-Plavić, 2003.
41. Perić, Boris. *Vampir*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2006.
42. Posarić, Luka. *Kosac*. Zlatar: Partenon, 2002.
43. Proházková, Viktória. *The Genre of Horror*.// *American International Journal Of Contemporary Research* 2,4(2012), str. 132-142.
44. Sheppard, Robert. *Horror fiction in world literature and film: from the World Literature Forum suggested classics and masterpieces series*, 2014. <https://tinyurl.com/y8sx3ygb> (13. rujna 2017.)
45. *Strašne priče*. ur. Kralj, Ivan. Zagreb: Mala performerska scena, 2013.
46. *Vampirske priče*. ur. Šišović, Davor. Pazin, Pučko otvoreno učilište Pazin, 2006.
47. Špišić, Davor. *Kuke za šunke*. Zagreb: Znanje, 2004.
48. Šojat, Ivana. *Emet i druge priče*. Zaporešić: Fraktura, 2016.
49. Tarle, Denis. *Zombie.hr*. Zagreb: 24sata, 2013.
50. Turković, Hrvoje; Majcen, Vjekoslav. *Kinematografija u Hrvatskoj: izvještaj o stanju*.// *Hrvatski filmski ljetopis*, 7 (2001), 27-28; str. 53-95.
51. *Zagreb - zbirka hrvatskog horora*. ur. Jambrišak, Tatjana; Vrban, Darko. Zagreb, Mentor, 2006.
52. Žaknić, Ivan. *Politika i suvremeni američki film strave*.// *Hrvatski filmski ljetopis*, 18 (2012), 71, str. 64-76.

9. PRILOZI

9.1. Intervju: Kristijan Milić i Mislav Pasini

S obzirom da, prema ishodu vlastitih istraživanja, ne postoji znanstvena literatura koja bi detaljnije mogla opisati problematiku i moguća rješenja nedostatka horor žanra u hrvatskoj beletristici i filmu, za potrebe ovoga rada kontaktirali smo elektroničkim putem Mislava Pasinija, splitskog žanrovskog pisca te Kristijana Milića, zagrebačkog filmskog i televizijskog redatelja.

Kroz rad su spomenuti žanrovski horor romani Mislava Pasinija - *Blackout* (2004.), *Mrtva straža* (2007.), *Sumrak razbijenog uma* (2008.), *Točka dezorijentacije* (2010.) te *Zimska priča - jeza mojih sjećanja* (2017.), kao i filmovi Kristijana Milića - dugometražni *Živi i mrtvi* (2007.) te kratkometražni *Backwoods* (1996/97.) i *Dosada* (1998.). S obzirom da su navedenim umjetnicima tekstovi vezani za horor žanr objavljeni u znanstvenim časopisima i ljetopisima te su nerijetko u svojim radovima kombinirali elemente žanra horora, postavili smo dva pitanja vezana za beletristiku Mislavu Pasiniju te po dva pitanja vezana za film Kristijanu Miliću.

Pitanje glasi: *Koje je Vaše mišljenje o ne tako velikoj količini domaće horor beletristike i koji su po Vama razlozi manjka iste?*

Mislav Pasini: "Zašto kod nema toliko izraženog objavljivanja žanrovske literature, dvojako je pitanje. U prvom redu, koliko god ta literatura vani bila komercijalna, kod nas ju se još uvijek smatra trashom ili, da budem precizniji, s obzirom da naša literatura općenito počiva na onome što će dotirati Ministarstvo, ista upravo iz tih razloga nema dotacija, a ni poticaja. Ako se nešto objavi - ostaje neprimjećeno, ili se ide u nekom klimavom skladu s vanjskim događajima kada je u pitanju bila *Sumrak saga*, a to na kraju sve biva nezapaženo. Objava ovakvih knjiga stoga podrazumijeva zalaženje u male krugove ljudi i udruge koje bi stoga mogle financirati i objavljivati ovakve knjige, a to sve opet vodi u slijepu ulicu jer takav, da kažem incestuozni odnos na kraju dovodi do zatvorenog kruga, da autori čitaju autore umjesto da knjiga ide prema vani, prema čitatelju. Osobno, vodim se idejom da svaku svoju knjigu objavljujem kod nakladnika koji je najmanje orijentiran na žanr, jer tada takva objava ima uspjeha. To je nešto što strši u ponuđenoj nakladi, a u suprotnom jednostavno biva

promiješano sa svim i svačim i ne može doći do izražaja od drugih sličnih naslova, a ako i dođe, to dolazi prekasno. S druge strane, nikako nije jasno gdje je nestala publika nekadašnjeg *Siriusa*, kojem na tadašnjoj, današnje slične publikacije mogu samo pozavidjeti i o njima sanjati. Vremena su se promijenila. Osobno i dalje žanrovski živim u osamdesetima, kada bih pročitao neku knjigu Stephena Kinga i potom se bojao otići u susjednu mračnu sobu. Danas takva jeza više ne prolazi kod novih generacija. Od naših autora, premda on nije bio toliko žanrovski omeđen, štujem Nenada Brixija i njegovu *Tajnu crvenog salona* koja me kao tinejdžera okovala i pokazala da u književnosti, pa čak i kod nas može postojati nešto drukčije. Danas takvog poimanja književnosti više nema. Mislim da je i žanr iskopnio jer se i u njega kao i u svim našim društvenim segmentima uvuklo, da tako kažem, književno politikantstvo."

Koje je Vaše mišljenje o ne tako velikoj količini domaćih horor filmova i koji su po Vama razlozi manjka istih?

Kristijan Milić: Zašto u Hrvatskoj nema horora? Jedan od odgovora komisije (tadašnjeg Ministarstva kulture) koji mi se urezao u sjećanje bio je otprilike ovakav: "U ovome filmu ljudi se režu motornim pilma. Hrvatska država ne može financijski podržati ovakav film." Mnogi automatski povezuju horor s takozvanim *trashom*, pritom ne shvaćajući što *trash* uopće znači. Većina Hrvata misli da *trash* znači neuspjeh, diletantski ili neprofesionalan pokušaj žanrovskog filma (što već samo po sebi nije točno), a gotovo svaki horor gotovo će automatski nazvati *trashom*. Film strave se smatra neozbiljnim žanrom i tu nažalost nema pomoći. Entuzijasti će morati uzeti stvar u svoje ruke i početi snimati horore bez potpore državnih institucija. Kratkometražnih pokušaja već ima, a sad je već krajnje vrijeme da se napravi i jedan ozbiljan dugometražni hrvatski film strave.

9.2. Korišteni video materijali

1. Brzak, Ronald, red.: *Govornica*, 2012.
2. Bulajić, Veljko, red.: *Čovjek koga treba ubiti*, Croatia Film, Filmski studio Titograd, 1979.
3. Ivanda, Branko, red.: *Nocturno*, RTV Zagreb, 1974.
4. Juričić, Toni, red.: *Momentum mortem*, 2012.
5. Kapac, David, red.: *Zagorski specijalitet*, Akademija dramske umjetnosti, 2011.
6. Kaurić, Kristijan, red.: *Crna ovca u restoranu za zombije*, 2008.
7. Kljaković, Vanča, red.: *Đavolje sjeme*, RTV Zagreb, 1979.
8. Lonjak, Dario, red.: *Dan Mrtvih*, 2008.
9. Lonjak, Dario, red.: *Zorgazam*, 2010.
10. Mance, Sandi, red.: *Nasty Nancy*, 2010.
11. Mandir, Marin, red.: *Gmaz*, 2013.
12. Marjanović, Vedran, red.: *How to Survive Zombie Apocalypse*, 2012./13.
13. Matanić, Dalibor, red.: *Egzorcizam*, Kinogerila, 2017.
14. Milić, Kristijan, red.: *Backwoods*, 1996./97.
15. Milić, Kristijan, red.: *Dosada*, 1998.
16. Milić, Kristijan, red.: *Živi i mrtvi*, MainFrame, 2007.
17. Papić, Krsto, red.: *Izbavitelj*, Jadran film, 1976.
18. Papić, Krsto, red.: *Infekcija*, Ozana Film, NWave Pictures, HRT, 2003.
19. Pejić, Krešimir, red.: *Hotel Zlo*, 2014.
20. Pejić, Luka, red.: *Tri želje*, 2013.
21. Rogar, Ivan, red.: *Vektor*, nezavisna produkcija, 2010.
22. Šorak, Dejan, red.: *Krvopijci*, Jadran film, 1989.
23. Tanhofer, Nikola, red.: *Nije bilo uzalud*, Jadran film, 1957.
24. Tribuson, Snježana, red.: *Mor*, HRT, 1992.
25. Vitez, Ivan-Goran, red.: *Šuma summarum*, Kinorama, 2010.
26. Vlahov, Davor, red.: *Sirovo*, 2008.
27. Vukotić, Dušan, red.: *Gosti iz galaksije*, Zagreb film, Jadran film, Filmové studio Barandov Praha, 1981.
28. Zadro, Filip, red.: *Potjera*, 2015.
29. Zadro, Filip, red.: *Igrica*, 2016.

9.3. Popis slika

1. Naslovnice romana 'Štorka' (2014.), 'Durgina kuća' (2016.) i 'Štorka Manifest' (2017.) autorice Jelene Hrvoj. Screenshot. (13.02.2018.)
2. Naslovnice romana Viktorije Faust - 'U anđeoskom liku zvijeri' (2000.), 'Anđeo na mome grobu' (2003.), 'Neizgovorena priča' (2005.) i 'Simonovi grimoari' (2016.). Screenshot. (14.02.2018.)
3. Naslovnice romana 'Kriza - hrvatski horor' (2010.), 'Točka dezorijentacije' (2010.) i 'Zombie.hr' (2013.). Screenshot. (09.01.2018.)
4. Naslovnice zbirke priča 'Zagrob' (2006.), 'Vampirske priče' (2006.) i 'Strašne priče' (2013.). Screenshot. (09.01.2018.)
5. Naslovnice zbirke priča 'Groblje bezimernih' (2003.), 'Kuke za šunke' (2004.) i 'Krvavo' (2004.). Screenshot. (11.01.2018.)
6. Prikaz sotone u filmu 'Čovjek koga treba ubiti' (1979.) red. Veljko Bulajić. Screenshot. (14.11.2017.)
7. Izvanzemaljka Andra u filmu 'Gosti iz galaksije' (1981.) red. Dušan Vukotić. Screenshot. (14.11.2017.)
8. Izvanzemaljčac Mumu u filmu 'Gosti iz galaksije' (1981.) red. Dušan Vukotić. Screenshot. (14.11.2017.)
9. Prvi hrvatski filmski vampir - Teobold Majer u filmu 'Krvopijci' (1989.) red. Dejan Šorak. Screenshot. (15.11.2017.)
10. Prvi hrvatski filmski vukodlak - Mor u filmu 'Mor' (1992.) red. Snježana Tribuson. Screenshot. (15.11.2017.)
11. Susret živih i mrtvih vojnika u filmu 'Živi i mrtvi' (2007.) red. Kristijan Milić. Screenshot. (15.11.2017.)
12. Učenica Nasty u filmu 'Nasty Nancy' (2010.) red. Sandi Mance. Screenshot. (17.11.2017.)
13. Opsjednuta Maša Artuković u filmu 'Egzorcizam' (2017.) red. Dalibor Matanić. Screenshot. (17.11.2017.)
14. Veliki štakor u filmu 'Infekcija' (2003.) r. Krsto Papić. Screenshot. (17.11.2017.)
15. Prikaz sučelja web-stranice horrorhr.com. Screenshot. (09.09.2017.)
16. Prikaz sučelja web-stranice hororvizija.net. Screenshot. (09.09.2017.)
17. Prikaz sučelja bloga frogbros.blog.hr. Screenshot. (09.09.2017.)
18. Prikaz sučelja bloga recenzijefilmova.blog.hr. Screenshot. (09.09.2017.)